STRIP SCHRIFT

Prijs ƒ 8,25
Bfr. 165
€ 3,75

GLEEVER
JAAP VEGTER
ANNA MUL

340 – JAARGANG 34 NUMMER 3 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 2 december

Expositie 'Mag 't even...!! De wereld volgens Jaap Vegter in strips en cartoons', Haags Historisch Museum, Korte Vijverberg 7, 's-Gravenhage, info: (+31)(0)70-3646940, of via de site www.haagshistorischmuseum.nl

t/m 9 december

Expositie 'Toon van Driel. The best of...', Galerie Vips, Witte de Withstraat 2, Rotterdam, info: (+31)(0)10-2062280.

t/m 16 december

Expositie Jean-François Charles, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 6 januari 2002

Expositie 'De juiste plek is hier. De wereld van Anna Mul'. Met beelden, tekeningen en strips van kunstenares Mul. Stedelijk Museum Alkmaar, Canadaplein 1, Alkmaar, info: (+31)(0)72-5110737, of via de site www.stedelijkmuseumalkmaar.nl

t/m 12 januari 2002

Expositie 'Nomads of the fantastic' met mysterieuze schilderijen van Wouter Lap en Marco Lap, Galerie Fuzzy Art, Tweede Tuindwarsstraat 11, Amsterdam, info: (31)(0)20-6262780/6222970, of via de site www.fuzzyart.nl

t/m 20 januari 2002

Expositie 'Eye Infection', met werk van onder anderen Robert Crumb, Stedelijk Museum, Paulus Potterstraat 13, Amsterdam, info: (+31)(0)20-5732911.

t/m 31 januari 2002

Expositie 'Dirkjan', over het werk van Mark Retera, Galerie Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6267543, of via de site www.lambiek.net

t/m 16 februari 2002

Expositie 'Zo zijn we niet getrouwd', over het werk van Harrie Geelen en Imme Dros, Letterkundig Museum, Prins Willem-Alexanderhof 5, 's-Gravenhage, info: (+31)(0)70-3339666.

t/m 3 maart 2002

Expositie 'De kunst van Alex Raymond', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 8 april 2002

Expositie 'De getekende eeuw, politieke prenten 1900-2000', Persmuseum, Zeeburgerkade 10, Amsterdam, info: (+31)(0)20 6928810, of via de site www.persmuseum.nl

15 en 16 december

De Stripgidsdagen, De Warande, Turnhout, België, info: (+32)(0)486-226874, of via de site www.stripgidsdagen.be

3 maart 2002

16e Leidse Stripdag, Centrale Bibliotheek, Leiden, info: (+31)(0)71-5121802, of via e-mail: info@leidsestripshop.demon.nl

14 april 2002

Stripruilbeurs van Stripclub Tafelrond, Zaal 'Het Bad', Martelarenlaan, Kessel-Lo (bij Leuven), België, info: (+32)(0)16-236597.

2 juni 2002

5e Stripbeurs, Kalmthout, België, info: (+32)(0)3-6666783, of via e-mail: stripkalmthout@hotmail.com

DE MEEST ACTUELE AGENDA OP STRIPGEBIED KUNT U BINNENKORT WEER RAADPLEGEN VIA HET WORLD WIDE WEB VAN HET INTERNET OP ONZE NIEUWE STRIPSCHRIFTPAGINA'S

Bits & Pieces

Te koop

Het is zaterdag 10 november 2001. Buiten waait het en de regen slaat af en toe krachtig tegen de ruiten. De straten zijn leeg en de lantaarns gaan vroeg aan. Voor me staat een glas goede rode port. De open haard knalt een stuk brandend hout naar buiten. De geur van gebrande kastanjes komt uit de keuken. Een heerlijk ouderwets gevoel overvalt me. Zonder dat ik het merk val ik met krant en al in slaap.

In mijn dromen zie ik een ruige vlakte met daarop enge mannetjes. Iedere passant heeft een loden kogel aan de poot. Het landschap is nogal middeleeuws en de begeleider van het geheel maakt een miezerige indruk. Alsof ik hem al eerder ben tegengekomen op een verkeerde plek. Waar het land overgaat in de zee holt opeens Eric de Noorman in paniek mij voorbij. Zijn vader Hans G. Kresse zit hem op de hielen en tracht Eric al gummend tot rust te manen. Achter deze twee aan komt de begeleider, een fake-figuur uit Haarlem, voorbij. Die roept dat hij heeft ontdekt dat er opnieuw plagiaat is gepleegd.

Onrustig draai ik in mijn stoel van de ene zijde op de andere.

Weer loopt die begeleidende fake-figuur over mijn netvlies. Ik kan hem maar niet wegmeppen. En in mijn beleving was hij al jaren van het toneel verdwenen. 'Ik weet dat ook andere grootmeesters plaatjes natekenen', roept hij triomfantelijk Kresse achterna. Alsof hij iets schokkends heeft ontdekt. Daar zat de stripwereld twintig jaar na dato op te wachten. Destijds was dit onderwerp hot.

Te Koop: Landhuis in Ierland van Marten Toonder prijs n.o.t.k.

'Die kogels aan de poten zijn een geval van plagiaat. Toonder heeft ze overgenomen.'

Ik schrik wakker in mijn droom en blijk opeens met een krant uit mei 2001 in mijn handen te zitten. Het kogelgeval staat er echt. Dat zo'n fakepensionado zich met dit soort onzin bezighoudt. En ook nog de krant haalt. Gatver. Sommige lui zou je toch echt wat minder vrije tijd toewensen. Ga je moeder pesten, maar mij niet, grom ik.

Als ik uit de verwarring ontwaakt ben, neem ik eens een flinke slok port. Met een stukje oude kaas erbij. Ik voel me weer een stuk lekkerder. In de verte spookt nog even die irritante stripspeurder door mijn bol. Maar een paar prettige artikelen verdrijven deze zaterdag mijn meest ongeruste gedachten.

Als ik de woonpagina in de NRC opsla, moet ik mezelf even knijpen om te constateren of ik nu echt wakker ben. Rechtsboven aan lopen Bommel en Poes door mijn beeld.

TE KOOP. Zo luidt het onderschrift. Te koop: Landhuis in Ierland van Marten Toonder. Prijs n.o.t.k. Brieven onder nr 21515211 bur.v.d.bl.

That's all.

Niks hoeveel kamers. Of dat er koud en warm water is. Waar Harry Potter kan logeren. Welke geest er rondwaart. Gewoon niks. Wie zou dit nu willen kopen. Liggen alle boeken en manuscripten er nog in? Dat beïnvloedt behoorlijk de prijs. Wordt het huis bewoond of leeg opgeleverd. In het eerste geval moet je toch ook rekening houden met de aanwezigheid van de grote meester. Samen even een kopje koffie of een glaasje port drinken. In het tweede geval zal er hier en daar een verfje op moeten. En een enkel dakpannetje rechtgelegd moeten worden.

Wat kun je hier nu op bieden? En waarom? Dat je kunt melden dat je in alle eenzaamheid in Ierland woont? Maar wel in het huis van Toonder!

Nou en. Voor je het weet staat die fake-figuur over een paar jaar onder je raam te kakelen tegen een camera van een obscure omroep. Of liggen er stripfans op de loer die net als fake ook niet weten dat Marten Toonder al lang geleden verhuisd is. Of ze breken in om onder je tapijt naar vergeten tekeningetjes op de vloer te zoeken.

Nee, ik zie geen aanknopingspunten in deze Toonderiaanse advertentie. Wel vraag ik me af waar Toonder nu verblijft. Zo af en toe zie je hem tegenwoordig in de media opduiken. Navraag bij het bur.v.d.bl. leert dat men de verblijfplaats liever 'sub rosa' houdt. Onder de pet, in gewoon Nederlands.

Als ik nadenkend nog even aan mijn port nip, bekruipt me het déjà-vugevoel. Het einde van eindeloos nadert zijn voltooiing. En dat is geen fake.

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 34 november 2001 nummer 3 (340)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Olav Beemer, Ben Bits, Michel Clessens, José Diesveld, Erik van der Hoeven, Michel Kempeneers, Jeroen van Kippersluis, Gert Meesters, Jeroen Mirck, Rob van der Nol, René Rippen, Kálmán Rubovszky, Ger Tillekens, Jaap Vegter, Alexandra Verburg, Rudy Vrooman, André Wijntjes, Stijn van Wolputte

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
E-mail: redactie@stripschrift.nl
Website: www.stripschrift.nl

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Willem Naber
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 026 - 339 20 85, telefax: 026 - 339 20 86
E-mail: administratie@stripschrift.nl
Abonnementsprijs ƒ74,25 / Bfr.1530 / €33,70
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.50 / €1,15 korting
Nederland: Giro 209948 of Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Pieter van Cleef
Springendallaan 23
1333 WN Almere
Telefoon: 06 - 25 16 87 20
E-mail: adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Gerard Leever & Wilma Leenders (kleur)

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Strips in het Stedelijk Museum. Dat is een combinatie die onwennig aandoet. Het meest prestigieuze museum voor moderne kunst in Nederland heeft zich nooit echt geïnteresseerd voor het beeldverhaal. Maar stel een gastconservator aan - Christiaan Braun - en je krijgt de prachtige tentoonstelling 'Eye Infection', waarvan Robert Crumb de spil vormt.
De expositie in het Stedelijk past in een rijtje recente initiatieven, genomen door organisaties die niets met de stripwereld te maken hebben:

Het Haags Historisch Museum die Jaap Vegter met een overzichtstentoonstelling eert;
Uitgeverij Lannoo die de Franse catalogus 'Kuifje, Haddock en de schepen' vertaalt en publiceert, waarin ingegaan wordt op de maritieme kennis van Hergé;
De Rabobank en VVV Leiden die een stripwedstrijd organiseren, waarmee 10.000 gulden te winnen valt;
Uitgeverij Anthos/Manteau die 'De wonderlijke avonturen van Kavalier & Clay' uitbrengt, een roman van Pulitzer Prize-winnaar Michael Chabon waarin het ontstaan van de Amerikaanse comicindustrie een voorname rol speelt.

Eigenlijk behoren we ons niet meer te verbazen over dit soort projecten. Die passen nu eenmaal bij een volwassen cultuuruiting als het stripverhaal. De normaalste zaak van de wereld, vinden we. Toch gingen bij ons de wenkbrauwen eventjes omhoog, toen we een uitnodiging kregen voor een persconferentie in Nieuwspoort, het perscentrum van de Tweede Kamer. Jan Kruis bleek voor de Leprastichting naar Mozambique te zijn geweest en heeft van zijn reis verslag gedaan in een speciaal 'Jan, Jans en de kinderen'-album. De uitreiking van het eerste exemplaar was aan minister van Economische Zaken Annemarie Jorritsma.
Een minister die een stripboek in ontvangst neemt? Het lijkt hier zo langzamerhand Frankrijk wel!

Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **GERARD LEEVER** Rob van der Nol
13 **LAND IN ZICHT** Kámán Rubovszky
14 **JAAP VEGTER** René Rippen
20 **FRANKFURTER BUCHMESSE** Rob van der Nol
22 **ANNA MUL** Jeroen Mirck
24 **BOEKEN**
28 **ACTUALITEITEN**
32 **AANSTORMEND GEWELD** Gert Meesters
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer
36 **STRIP** Jaap Vegter

FOTO ALEXANDRA VERBURG

Ik ben onzekerder dan een ander

Gerard Leever **is een echt familiemens. Hij staat aan het hoofd van één van Neerlands bekendste stripfamilies. Al meer dan twintig jaar lezen we over zijn wel en wee, geleidelijk aan aangevuld met dat van zijn vrouw, twee dochters en zoon. Maar het is niet een familie van papier alléén. Dat onderscheidt** *Gleevers dagboek* **van strips als** *Jan, Jans en de kinderen*. **Het leven van Gleever is uit het harde leven van een ietwat onzekere striptekenaar gegrepen.**
Met *Gleevers dagboek* **heeft Gleever een unieke stripvorm in Nederland gebracht. Op haast schrijnende wijze gunt hij ons een tragi-komische blik in zijn leven. De lezer dwingt hij in de rol van voyeur die in zijn diepste zielleroerselen mag kijken, maar aan de andere kant maakt hij ze ook aan het lachen door de manier waarop hij alledaagse problemen en emoties relativeert.**
Hij is ook lid van de grootste familie van Nederland, want al enkele jaren tekent hij voor *Troskompas* **de strip** *Gemengd dubbel* **en onlangs startte in** *Tina* **de nieuwste telg uit Gerards stripfamilie** *Suus & Sas*, **gebaseerd, hoe kan het ook anders, op zijn dochters.**

GERARD LEEVER

Je legt nu al zo'n twintig jaar je leven vast in *Gleevers dagboek*. **Waar komt die drang vandaan?**

Gerard Leever: Ik zou het niet weten... Ik denk dat ik het doe omdat ik het gewoon heel erg leuk vind om te doen. Ik maak zo'n drie afleveringen per jaar en ik kijk er op een gegeven moment ook naar uit om weer een aflevering te maken. Een soort beloning eigenlijk.

Ik neem er ook echt de tijd voor. Juist omdat ik niet op deadline hoef te werken, wil ik ook dat het goed is. Vaak begin ik opnieuw, omdat de eerste poging zelden bevalt.

Is het niet moeilijk om al die persoonlijke belevenissen en vooral gevoelens en angsten op papier te zetten?

Nee, eigenlijk niet. Ik heb er althans niet zo'n moeite mee.

Oké, ik zie mezelf nog wel dingen op papier zetten... maar publiceren?

Ook daar heb ik geen moeite mee, nee... Het is ook iets dat ontstaan is, ik heb het nooit zo gepland. Ik ben destijds begonnen

door

ROB VAN DER NOL

voor *Striprofiel*. Dat waren afleveringen waarin ik iets ging onderzoeken of bezoeken. Ik heb toen onder andere een aflevering gemaakt over het Leger des Heils en een homobar. Maar geleidelijk aan werd het persoonlijker.

Zelf beschouw ik *Ego-strip* als eerste echte dagboekaflevering. Toen zat ik net bij Studio Arnhem. Ik zat lekker in m'n vel en durfde het daarom aan persoonlijker te zijn.

Je zet jezelf nou niet direct neer als een superheld...

Dat kun je wel zeggen, maar in het echte leven ben ik ook zo onzeker. Met alles, maar vooral ook met m'n werk. Ik ben altijd bang dat het niet leuk genoeg is, of dat de tekeningen niet goed genoeg zijn. Volgens mij ben ik onzekerder dan een ander. Dat kan ik natuurlijk niet hard maken, maar zo voel ik het in ieder geval wel. Misschien ook dat ik juist ómdat ik zo'n overdosis onzekerheid heb, er zo makkelijk over kan praten.

Ook de mensen in je omgeving moeten het ontgelden. Met name je ouders worden op schrijnende wijze in beeld gebracht. Ze doen me nog het meeste denken aan Archie en Edith Bunker uit *All in the family*...

Dat is een mooie typering, ja. Er was een hoop uit mijn jeugd dat me dwarszat, waaronder mijn ouders. Maar ik ben nu 'klaar' met ze, en ze komen dan ook niet meer zo vaak in de strip voor. Hooguit een keertje en passant.

Toen ik ze destijds opvoerde dacht ik: 'Ach, het staat alleen maar in *Striprofiel*, dus dat lezen ze toch niet'. Ik had er niet aan gedacht dat het ooit nog eens in album zou verschijnen. Ik heb ze het album wel gegeven en ze waren er best positief over, al-

WAAROM MAAK JE ER GEEN STRIP OVER! JE WEET HOE JE DAT OVER ANDERE PROBLEMEN HEEFT HEEN GEHOLPEN! DENK AAN JE ANGST VOOR MUIZEN EN DE TOEKOMST, WERKLOOSHEID...
MIJN OUDERS
INDERDAAD HADDEN DIE STRIPS ALTIJD EEN THERAPEUTISCHE WERKING OP ME GEHAD!
IK DOE HET!

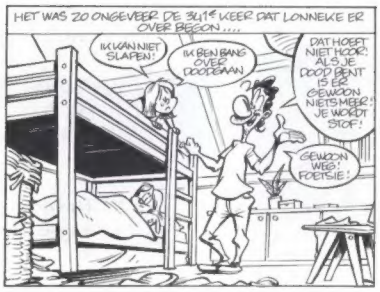
HET WAS ZO ONGEVEER DE 3Ù1ª KEER DAT LONNEKE ER OVER BEGON....
IK KAN NIET SLAPEN!
IK BEN BANG OVER DOODGAAN
DAT HOEFT NIET HOOR. ALS JE DOOD BENT IS ER GEWOON NIETS MEER! JE WORDT STOF!
GEWOON WEG! FOETSIE!

hoewel ik betwijfel of mijn vader het album plaatje voor plaatje heeft gelezen...
Ik heb in het verleden wel eens een aflevering laten lezen door mijn moeder. Dat was die waar ik weer een keer thuis logeer. Ik had verwacht dat ze het niet zo leuk zou vinden, maar ze had tranen in haar ogen van het lachen. Ze zag het waarschijnlijk als een soort van erkenning van al haar leed.

Toch geloof ik niet dat mijn moeder echt onder mijn vader lijdt. Het is een relatie die zo gegroeid is en waarin ze allebei hun rol vervullen. Tegenwoordig kan ik goed met ze opschieten en staan ze altijd voor me klaar.

Dus je gebruikt je dagboek echt om dingen van je af te kunnen werpen?
Ja, zeker. Onder andere mijn ouders en mijn jeugd, maar bij voorbeeld ook de angst dat de wereld zou vergaan. Dat was in de tijd dat ik met *Het Felix Flux Museum* bezig was. Ik verdiepte me toen in allerlei mysteries en in de mystiek en was er op een gegeven moment van overtuigd dat het einde van de wereld nakende was. Niet dat ik dat nou op iedere hoek van de straat heb staan verkondigen, maar het was wel iets dat me ernstig bezighield. Maar onder andere door het te verwerken in *Gleevers dagboek*, heb ik het van me af kunnen zetten.

Je hebt ook nog een broer en twee zussen. Maar die komen amper in de strip voor...
Inderdaad, maar daar had ik dan ook niets mee te verrekenen. De enige die een kleine rol speelt is mijn broer **Johan**, maar die is ook stripliefhebber en -verzamelaar en heeft me altijd gestimuleerd.

Tegenwoordig draait het meestal om je gezin. Zijn die daar wel blij mee?
Wilma (*Leenders. Red.*) vindt het prima wat ik doe, alhoewel ik haar wel alles laat lezen. Maar ze laat me gewoon m'n gang gaan. Zelfs in de afleveringen over haar zwangerschap, waar ik haar met die enorme buik teken. Nou had ze die ook wel, daar niet van, maar ik kan me voorstellen dat ze zich zo liever niet geportretteerd zag.
De kinderen zijn nog te jong om het allemaal te begrijpen, alhoewel ik al eens kritiek van mijn dochters heb gehad. In de aflevering *Daan* worden ze door hun broertje natgespetterd en dan laat ik ze blèrend weglopen. Dat vonden ze niet zo leuk, geloof ik.

Ben je niet bang dat je later kritiek van ze zal krijgen?
Nee... Ik zet ze toch niet op een vervelende manier neer? En ook de onderwerpen zijn niet kwetsend. Zo'n aflevering over doodgaan bij voorbeeld, dat is best een algemeen onderwerp. Veel kinderen zitten daar mee en ik geloof niet dat ze me dat later zullen aanrekenen dat ik daar een strip over heb gemaakt.

In hoeverre is *Gleevers dagboek* **autobiografisch?**
Het is allemaal echt in die zin dat ik het in grote lijnen zo heb meegemaakt of beleefd. Alleen, soms moet je de zaak wel eens verdraaien of overdrijven om het leuk te maken. Dat ongelukje in *De hechting* is echt gebeurd, alleen die racebaan aan het eind, die heeft Daan niet gekregen...

Zijn er afleveringen waar je achteraf spijt van hebt dat je ze op die manier hebt gemaakt?
Nee. Ik sta er nog steeds achter. Sommige dingen zou ik nu wel anders doen en een

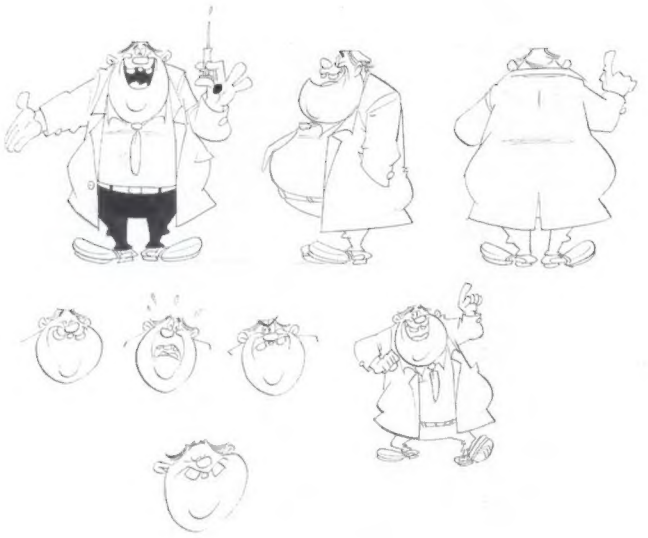

Links, Modelsheet van *Dik van Dieren*.

Rechts, Onafgemaakt omslag voor het derde deel van *Gemengd dubbel*.

Onder, Geschetste pagina van *Gemengd dubbel*.

Rechtsmidden, Anton, Rosita, Rox, Reggi en Animo.

Geheel onder, Schutblad voor de luxe-editie van *Gemengd Dubbel 3: Min acht*. Vandaar ook de vervorming in de tekening.

enkele scène zou ik weglaten. Zoals die grap over incest, dat zou ik nu niet meer doen.
De enige dagboekaflevering waar ik niet tevreden over ben is *Op herhaling*. Die heb ik ook een beetje gemaakt voor 'de jongens' en daardoor is hij anders geworden dan dat ik hem zou hebben gemaakt als ik hem helemaal voor mezelf zou hebben geschreven. Je gaat dan toch op een andere manier te werk, wilt het voor hen extra leuk maken. Zoiets doe ik nu niet meer.

Gemengd dubbel

Naast *Gleevers dagboek* **heb je momenteel nog vier lopende stripseries...**
Tja... Vroeger, toen ik alleen *Oktoknopie* en *Dik van Dieren* deed met nog wat los werk erbij, vond ik altijd dat ik het zo vreselijk druk had. Maar nu ik daar op terugkijk vanuit mijn huidige positie, vraag ik me af hoe ik de dagen überhaupt gevuld heb.
Ik doe nu *Gemengd dubbel* voor *Troskompas*, *Dik van Dieren* voor *Suske en Wiske weekblad*, *Oktoknopie* voor *Taptoe* en sinds kort *Suus & Sas* voor *Tina*. Al met al een honderdtwintig pagina's per jaar. En dan nog dingen als covers en posters.

Gemengd dubbel **maak je voor** *Troskompas*, **en het is - bij mijn weten - de eerste strip die daarin wordt gepubliceerd. Hoe is dat tot stand gekomen?**
Daar heb ik zelf niet zo veel mee van doen gehad. *Troskompas* wilde een strip en ze hebben toen contact opgenomen met Big Balloon. Die hebben toen mij gevraagd om een strip te maken en ik stelde toen voor om **Jan van Die** te vragen om de scenario's te schrijven. Jan kwam toen met het idee van een gezin dat voor de helft uit blanken bestaat en voor de andere helft uit kleurlingen. Dat vond ik een goede vondst want het is natuurlijk een veel betere afspiegeling van de Nederlandse maatschappij dan bij voorbeeld *Jan, Jans en de kinderen*.

Had je de gags ook niet liever zelf geschreven?

Nee, hoor. Jan is echt een kei in dat genre en op deze manier is het voor mij ook makkelijker. Ik hoef me alleen maar te concentreren op de tekeningen en daardoor kan ik ook die andere series er nog naast doen.

Krijg je veel reacties van *Troskompas***-lezers?**
Nauwelijks. Maar ja, dat gaat vaak zo met die dingen. Dat had ik destijds bij voorbeeld ook met de *Moppentrommel* voor *Donald Duck*. Die heb ik jaren lang geïllustreerd en nooit iets over gehoord en pas toen ik er mee stopte zei ineens iedereen van: 'Hé, wat jammer. Dat was nou net zo leuk'. Vaak hoor je de mensen alleen maar als er iets niet goed is...

Maya-schrift

Voor de *Felix Flux***-albums heb je je goed moeten documenteren, maar dat is bij** *Gemengd dubbel* **natuurlijk een stuk makkelijker...**
Zeker. Bij *Gemengd dubbel* heb ik nauwelijks documentatie nodig. Ja, pas, toen ik een houtversnipperaar moest tekenen. Maar goed, dat zoek ik dan even op op het internet. En de dingen liggen niet allemaal zo exact vast in een gagstrip. De ene keer ligt bij voorbeeld het huis op een hoek, dan weer midden in de rij. Dat maakt allemaal niet zo veel uit.
Voor *Felix Flux* was dat veel gecompliceerder. Zeker voor *De Maya-codex*. Ik ben me in die materie gaan verdiepen en heb op een gegeven moment zelfs de hulp ingeroepen van een expert van het Rijksmuseum van Volkenkunde in Leiden. Die heeft me toen aan heel veel informatie geholpen, maar bij voorbeeld ook het Maya-schrift ontworpen dat ik nodig had. De Maya's hadden een beeldschrift, maar daar kwam niet alles in voor wat nodig was voor het verhaal, en dat heeft hij toen voor me bedacht.

Ik heb hem ook alle platen laten zien als ik er mee klaar was en daar heeft hij nog de nodige foutjes uitgehaald. Zo had ik ergens een kleedje getekend dat in een patroon was geweven dat bij de Maya's niet voorkwam. Nou zou waarschijnlijk geen mens dat hebben opgemerkt, maar ik vind dat je zoiets gewoon goed moet doen.

Je hebt, samen met Kees de Boer, drie verhalen gemaakt, waarvan er twee in album zijn verschenen...
Ja, het derde verhaal - *De jum van de Ararat* - heeft het niet meer tot boek gebracht. Ik denk nog steeds dat er meer in *Felix Flux* had kunnen zitten, maar ja, we hadden gewoon een aantal dingen tegen. Ten eerste deden we te lang over een verhaal. Met zo'n serie moet je gewoon elk jaar een verhaal - en dus een album - hebben, maar dat lukte ons domweg niet.
De verkoop van het eerste album was veelbelovend, maar het tweede viel tegen. Nu

***Linksboven*, Schets voor een *Felix Flux*-omslag voor *Sjors en Sjimmie Stripblad* 9 uit 1994.**
***Boven*, '...sta ik zelf wel eens verbaasd over hoeveel detail en lijn ik er in heb gestopt'; schets van een *Felix Flux*-plaat.**
***Links*, Ontwerp van de Yum.**
***Rechts*, Het speciaal ontworpen Maya-schrift.**

DE WOLKEN WORDEN VEROORZAAKT DOOR VREEMDSOORTIGE FIGUREN IN DE LUCHT! DE MENS HIERONDER WORDT ONDERWORPEN DOOR EEN GELIJKE. DE ZITTENDE MENS NIEST!

HET TEKEN VAN DE AARDE, NU SCHOONGEVEEGD, MET DAARBOVEN HET TEKEN VAN OORLOG!
DE AARDE ZAL WORDEN AANGEVALLEN EN DE MENSEN ZULLEN WORDEN OVERHEERST DOOR WEZENS UIT HET LAND VAN DE HEER VAN DE HEMEL!
BUITENAARDSEN!

Boven, Naar aanleiding van het overlijden van Charles Schultz vroeg het TV-toys Museum aan een aantal tekenaars een hommage te tekenen. Ook Gerard Leever werd gevraagd...

Scenario voor dagboek-aflevering *Het album*.

was dat album ook slecht geproduceerd. Niet dat ik het tegenvallende resultaat daar op wil gooien, hoor, maar bij voorbeeld het plastic om het omslag zat er bar lelijk omheen geplakt en daar trek je niet direct kopers mee. Het derde deel is wel aangeboden aan de winkels, maar er was dus geen belangstelling genoeg.
Maar misschien was het grootste probleem wel dat *Felix Flux* tien jaar te laat kwam. Het is een avonturenstrip in de *Pep*- en *Eppo*-stijl en die was blijkbaar passé. Avonturenstrips worden er überhaupt niet meer gemaakt tegenwoordig. Ja, *Franka*... en **Martin Lodewijk** is weer heel goed bezig met *Agent 327*, maar dan heb je het wel gehad. Het is ook niet makkelijk, hoor, om zo'n verhaal van 44 platen te maken. Zeker niet als je het zo grondig doet als ik het heb gedaan. Als ik terugkijk in die verhalen sta ik zelf wel eens verbaasd over hoeveel detail en lijn ik er in heb gestopt.

Zou je nog eens een verhaal willen maken?
Dat is me pas wel gevraagd, maar ik heb er geen tijd voor met alles wat ik nu doe. Een plaat van *Gemengd dubbel* kost me gemiddeld anderhalve dag, een *Oktoknopie* doe ik in één dag, maar zo'n *Felix Flux*-plaat kost me dáááagen.

Stok

Je zei net al dat er nagenoeg niemand meer is die nog èchte avonturenstrip kan tekenen. Nu wordt er door de jongere generatie striptekenaars sowieso nog weinig getekend in mijn ogen, en ik geloof dat dat iets is dat jou ook raakt...
Ha! Mijn aanvaring met **Barbara Stok** en de haren bedoel je zeker. Ja, dat schoot me danig in het verkeerde keelgat. Het begon allemaal met de recensie die ze schreef naar aanleiding van de boekuitgave van *Gleevers dagboek*. Kijk, dat mensen kritiek hebben op mijn werk, dat vind ik best. Maar zij werd wel heel persoonlijk. Op het moment dat iemand schrijft 'Mensen met zo'n saai leven als dat van Gleever zouden een verbod moeten krijgen op het publiceren van dagboekstrips, zeker als je op je dertigste nog humor van schoolkrantniveau maakt' ga je toch te ver volgens mij. Zeker iemand die in mijn ogen nog niet bijster veel gepresteerd heeft.

GONKELS! WAT WAREN GONKELS OOK AL WEER?!
WAT LITERATUUR ONDER DE GESCHREVEN BOEKEN IS, ZIJN GONKELS ONDER DE STRIPS.
IN 2005 HEEFT EEN COMMISSIE VAN 3, VOORNAMELIJK UIT VROUWEN BESTAAND, BEPAALD DAT HUN EIGEN WERK EN DAT VAN HUN INTERNETDISCUSSIE-VRIENDJES ONDER DE GONKELS VALT!

Je hebt toen hard, maar in mijn ogen briljant met haar afgerekend door haar in je dagboek op te voeren...
Ach, hard, dat moet je natuurlijk ook weer een beetje relativeren. Maar ik heb in ieder geval voor mezelf de zaak ermee afgedaan. Althans, totdat dat hele Gonkel-gedoe op gang kwam. Dat vond ik ook weer van zó'n arrogantie. Heus, geloof me, ik misgun niemand zijn succes en het is voor die mensen natuurlijk prachtig dat ze bij literaire uitgevers hun werk zien verschijnen, maar zoals ik al zei: die arrogantie. Kijk, *Fokke & Sukke*, daar vind ik zelf niet veel aan, maar daar zie ik dan nog wel de

Coverontwerp voor *Gleevers Dagboek*.

IK HOORDE DAT STRIPTEKENAARS WEL 'NS ZONDER IDEEËN ZITTEN. NOU, DAN KAN IK U OOK AANBEVELEN! ZO'N FANTASIE HEEFT U NOG NOOIT GEZIEN!..
GLEEVER 2000 TOEVAAR!
EEN JON GEN METEEN POP DAT IS MISSCHIEN WEL WAT!
27

STILTE!
BEZOEK VAN 4 - 5 UUR
DAT JE MAAR GAUW WEER BETER WORDT, OKTOKNOPIE!
LEUK DAT JE ER BENT, COR!
EN BEDANKT VOOR DE FRUITMAND
IK HOOP DAT HIJ WEER SNEL DE OUDE IS, COR. WANT WE BELEVEN NIET VEEL BIJZONDERS MEER
WAT BETEKENT DAT BORD DAT BUITEN STAAT EN WAT DEED DIE WILDVREEMDE VENT IN MIJN HUIS ?!
WILD? VREEMD?
DAT WAS NIEMAND MINDER DAN COR DAAD! DE WERELDBEROEMDE STRIP-FIGUUR UIT DE TAPTOE, DIE OP ZIEKENBEZOEK WAS BIJ OKTOKNOPIE!
SYMPATHIEK, TOCH!?
HAHAHA HOOR JE DAT JANINE? WE HADDEN EEN STRIPFIGUUR OP BEZOEK!
JA, JE HOORT HET GOED! EEN ECHTE STRIP-FIGUUR!
HAHAHA, WIE ZOUDEN DE VOLGENDE ZIJN? SJOERS EN SJIMMIE?
HIER MOET HET ZIJN, SJOERS!

kwaliteit van in. Maar dingen als het werk van Stok, nee, sorry. En het gaat echt niet om Stok alleen, hoor. Daarom heb ik toen die Gonkel-aflevering van m'n dagboek gemaakt. Maar voor mij is het nu af. Ik ben nu weer aangevallen in een strip door **Jean-Marc van Tol** in *Zozolala*, maar ik vind het best, ik ga er niet meer op in.

Als je jouw dagboek vergelijkt met het gepriegel van Maaike Hartjes, denk ik dat je door moet blijven strijden. Het is wel grappig hoor, wat Hartjes doet, maar er zit totaal geen emotie in. Dat vind ik juist zo sterk van jouw dagboek, de schrijnende onzekerheid en angst, maar ook de uitzinnige vreugde die er vanaf druipt. Misschien kunnen we deze discussie maar beter snel beëindigen met de relativerende titel van het boek van Gerrie Hondius: *Als je je niks verbeeldt dan ben je niks*.

Ha! Precies! Mooier kun je het inderdaad niet samenvatten!

Geborgenheid

Vorig jaar verscheen het eerste album van *Oktoknopie*, **een strip die je inmiddels al meer dan vijftien jaar maakt voor** *Taptoe*. **Toch denk ik dat weinig mensen** *Oktoknopie* **kenden.** *Taptoe* **is zo'n blad dat helemaal buiten de stripwereld staat...**

Ja, maar daar zit niet alleen het publiek voor stripalbums, hoor. *Taptoe* wordt door veel schoolkinderen gelezen en omdat ik *Oktoknopie* nu al zo lang doe, zijn er toch inmiddels heel veel mensen die het kennen. Ik spreek wel eens mensen die *Oktoknopie* uit hun jeugd kennen. Die generatie heeft nu zelf ook kinderen, dus dat is heel leuk. Dan kunnen die straks ook weer *Oktoknopie* lezen, daarom was ik heel blij met dat album.

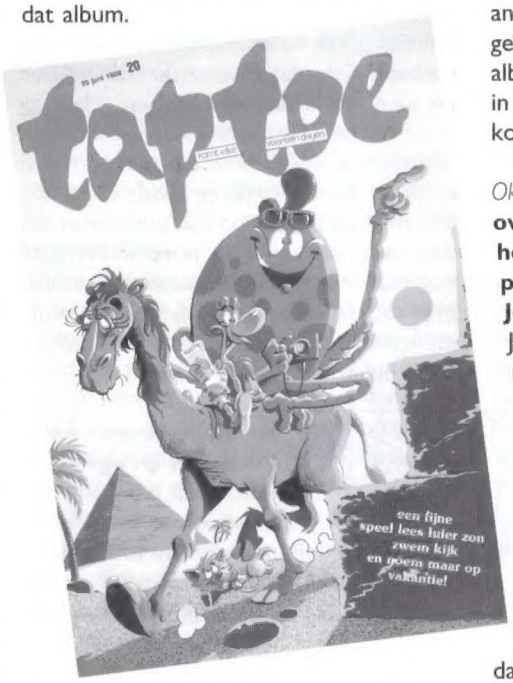

Ik heb nu meer dan driehonderd pagina's gemaakt en ik vind het leuk dat daar nog iets mee gebeurt.

Deze maand verschijnt het tweede deel, maar niet bij Malmberg...

Nee, die vonden het verkoopresultaat van deel één te mager. Ze hebben er iets van vijfduizend verkocht en dat vond ik lang niet slecht. Het probleem was dat het boek niet in de winkels te koop was, je kon het alleen bij Malmberg bestellen. Ze hebben het, geloof ik, een keer of twee aangeboden, en dan vind ik vijfduizend echt niet slecht.

Ik geloof echt in albums van *Oktoknopie*. Daarom ben ik zelf op zoek gegaan naar een andere uitgever. Uiteindelijk was Silvester geïnteresseerd en die gaat dus het tweede album doen, met dit verschil dat zij het wel in stripwinkels en supermarkten gaan verkopen. Ik ben heel benieuwd...

Oktoknopie **gaat in diepere zin ook weer over angsten en onzekerheden. De hoofdfiguur Jopie Boel heeft een octopus-knuffel die tot leven kan komen en Jopie met alles helpt.**

Ja, dat is toch iets universeels voor kinderen. De knuffel die beschermt tegen de enge beesten onder het bed, maar ook tegen die grote hond en die nare jongen die je altijd pest. Maar zo zwaar maak ik het niet, hoor. Het is tenslotte een gagstrip.

Toch zijn er kinderen die desondanks iets aan Oktoknopie hebben. Zo kreeg ik een tijdje terug een brief van een jongen die erg gepest werd en schreef dat hij wel een *Oktoknopie* zou willen hebben. Dat raakt je dan, zo'n brief.

Zit er eigenlijk iets autobiografisch in *Oktoknopie*.

Ja... in zekere zin wel. Niet dat ik met een speelgoedbeest over straat ga, hoor, maar soms denk ik wel eens: 'Had ik maar een Oktoknopie'. Tijdens een vliegreis of een lange autorit, of zo. Als er dan iets zou gebeuren...

Harrie Jekkers heeft daar een prachtig nummer over geschreven: *De engelbewaarder*. **Die beschermde hem tegen alles, maar aan het eind van het lied verliest hij zijn geloof in z'n engelbewaarder en moet hij voor zichzelf opkomen.**
Ik denk dat het gewoon een verlangen naar geborgenheid is. Iets wat ieder kind nodig heeft, maar een volwassene ook wel.

Dochters

Ondanks dat je al wat stripseries hebt lopen, ben je toch met een nieuwe strip begonnen voor *Tina*. **Een strip over twee pubermeisjes met de namen Suus en Sas. Zijn dat niet gewoon je dochters Lonneke en Kelly...?**
Ja en nee. Natuurlijk baseer ik de strip op m'n meiden, wat dat betreft liggen de ideeën voor het oprapen. Sterker nog, het huis waar de gags zich in afspelen is gewoon mijn huis, zoals je zult hebben gezien. Je zou dan ook rustig de namen Lonneke en Kelly in kunnen vullen in plaats van Suus en Sas, maar ik heb dat bewust niet gedaan. Mijn dochters zitten precies in de leeftijd waarin meiden *Tina* lezen en ik zou niet willen dat ze er op school mee gepest zouden worden. Stel dat ik er één in een gag een jongen laat zoenen of iets dergelijks...
Het is ook niet zo dat Lonneke en Kelly hetzelfde beleven als Suus en Sas, ik haal er alleen maar ideetjes vandaan. Als ik ze bij voorbeeld hoor klagen dat ze bij gym over de bok hebben moeten springen, maar dat ze daar problemen mee hadden, dan maak ik daar een grap over.

Wat dat aangaat is het een makkie voor me, want ik hoor elke dag wel iets waar ik iets mee kan. **Patty Klein** heeft het wat dat betreft moeilijker, want zij heeft zelf geen kinderen en moet het dus ergens anders halen. Ze heeft Lonneke en Kelly ook wel eens uit zitten horen...

Het is wel totaal iets anders, een strip voor *Tina*. **Hoe kom je daar terecht?**
Tien jaar geleden, toen de meisjes een jaar of vier waren, heb ik al tegen **Kitty Smit**, die toen hoofdredactrice was, gezegd: 'Als mijn dochters een jaar of twaalf zijn, kom ik wel eens bij je langs met een strip.' Kitty is inmiddels weg bij *Tina*, maar toen ik een tijdje terug een proefplaat naar de redactie stuurde, kreeg ik een enthousiaste redactie van **Ingrid Kluvers**, de nieuwe hoofdredactrice. Ze vond de strip erg leuk en wilde hem graag hebben, alleen de tekenstijl vond ze niet zo geschikt voor *Tina*. Ik had die pagina heel karikaturaal getekend en dat paste niet zo bij dat blad. Daarom ben ik in een iets andere stijl gaan werken.

Boven, van links naar rechts,
- **De eerste aflevering van *Oktoknopie* uit *Taptoe*. Voor het album hertekende Leever deze pagina.**
- **In *Oktoknopie* kan alles, ook stripfiguren die op bezoek komen... Cor Daad werd door Hanco Kolk getekend en Sjors en Sjimmie door Robert van der Kroft.**
- **Middenplaat voor *Taptoe*. Naast Oktoknopie, Jopie en Dopie vinden we ook Reggi (uit *Gemengd dubbel*) en natuurlijk Gerard, Wilma en de kinderen op deze tekening terug.**

***Linksmidden*, Omslag van *Taptoe 20* uit juni 1988.**

***Onder*, Strook van *De vloek van Bangebroek* die Gerard Leever begin jaren tachtig voor *Robbedoes* maakte.**

Ik hoop dat de strip aanslaat, want uiteraard hangt het doorgaan van de strip er van af wat de lezeressen van *Tina* er van vinden.

Heb je al reacties ontvangen?
Op de website van *Tina* hebben ze een forum met de naam 'Tell Tina' en daar kun je

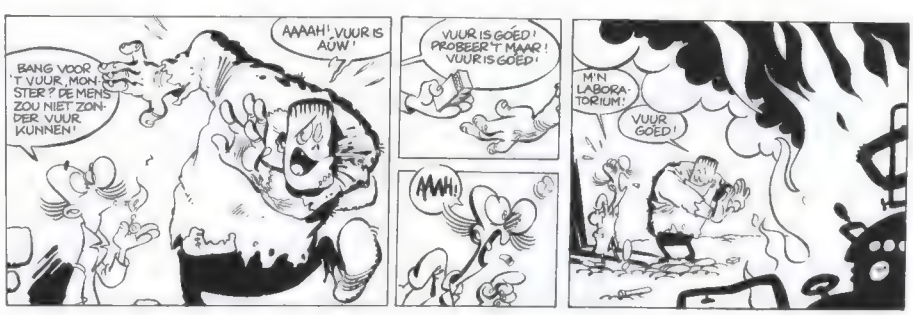
BANG VOOR 'T VUUR, MONSTER? DE MENS ZOU NIET ZONDER VUUR KUNNEN!
AAAAH! VUUR IS AUW!
VUUR IS GOED! PROBEER 'T MAAR! VUUR IS GOED!
AAAH!
M'N LABORATORIUM!
VUUR GOED!

AAAH!
?
WAT EEN KANJER VAN EEN PUIST! EN DAT NIET NU MIKE MEVANAVOND OP HAALT VOOR DE FILM!
AL DIE MIDDELTJES KUNNEN ME NIET HELPEN! HIJ KOMT AL OVER EEN UUR!
JE MAG MIJN GEL NE KEER!
HEU, DAT HELPT TOCH NIET TEGEN PUISTEN?
TOCH WEL!
HO MIKE, HOE VIND JE MIJN NIEUWE KAPSEL?
COOL! JIJ HEBT OOK ALTIJD DE LAATSTE MODE!
55

***Links*, De proefplaat van *Suus & Sas* waarmee Gerard Leever naar *Tina* ging.**

***Onder*, Niet gebruikt ontwerp voor een omslag van *Stripschrift*.**

alles over *Tina* kwijt. Dus ook over *Suus & Sas*. Natuurlijk kijk ik zo af en toe wat ze schrijven, en de reacties lopen sterk uiteen. Het loopt van '*Suus & Sas* is wel leuk maar alleen dom getekend' tot '*Suus & Sas* is super!!!! Keigaaf bedacht, het is zó leuk!!!'. Ik moet zeggen dat niet alles wat er staat leuk is om te lezen... Maar aan de andere kant, het is wel heel direct. Die meiden zitten een beetje te geiten achter de computer en geven pats-boem hun reactie.

***Links*, Doorleefde emoties... (omslag voor *Zozolala*).**

Maar waarom een strip erbij?

Ach, dat is toch weer die onzekerheid van me... Kijk, nu heb ik genoeg werk, maar ik weet niet hoe het over een paar jaar is. Het striplandschap in Nederland is de laatste paar jaar drastisch veranderd. Ik heb ook wel eens gedacht: 'Nou, dat was het dan'. Maar gelukkig heb ik al mijn strips kunnen houden. Toch ben je tegenwoordig heel afhankelijk van dingen als populariteit en de grillen van een redactie. Als er weer eens een nieuwe hoofdredacteur bij een blad komt, heb je altijd het risico dat je strip eruit gegooid wordt en dan kan het nooit kwaad op iets anders terug te kunnen vallen.

Stripfamilie

Eén ding komt toch steeds weer naar voren: je familie. Je haalt er je inspiratie vandaan, je gezin komt steeds weer op allerlei manieren in je werk terug en je vrouw Wilma is inkleurster. In hoeverre beïnvloeden jullie elkaar in je werk?

Ik denk dat Wilma mij meer beïnvloed heeft dan ik haar. Oké, door mij is ze strips gaan inkleuren, maar verder heb ik meer van haar. Ik deed voor ik Wilma leerde kennen niet zo veel met kleur. Ik ben door haar wel frissere kleuren gaan gebruiken, maar echt verstand van kleuren heb ik niet. Wilma kan met het blote oog elke kleur mengen die ze nodig heeft, maar ik krijg dat niet voor elkaar.

We hebben ook veel samengewerkt. Ik hielp haar en zij hielp mij. Ze deed onder andere fullcolour-prenten voor *Disneyland*. Daarvan kregen we een schets van de Disney-redactie, die nam ik dan over op het papier en dan kleurde Wilma hem in. Ik zette dan als laatste de lijnen er op en schilderde er nog wat effecten in. Als ik een kleurenprent maakte, airbrushte Wilma de achtergronden voor me en dat soort dingen.

De laatste jaren is er veel veranderd. Vroeger was inkleuren allemaal handwerk. Alles werd op blauwdrukken ingekleurd, maar toen ineens heeft de digitale revolutie ook in die branche toegeslagen. Dat ging heel snel. Binnen *no-time* werd alles op de computer gedaan. Ik weet nog wel dat Wilma haar eerste Mac kocht. Dat was een flinke investering en we waren helemaal niet zeker dat het ooit zou aanslaan. Maar ik geloof dat ze binnen amper een jaar haast alleen nog maar achter de computer zat.

Jullie werken samen in een atelier. Gaat dat?

Heel goed zelfs. Ik hoor mensen het wel vaker zeggen, hoor: 'Ik moet er niet aan denken de hele dag met mijn vrouw te moeten werken', maar ik vind het juist heel erg leuk. En het heeft ook z'n voordelen. Wilma kleurt al mijn strips in en alhoewel ze sowieso nauwelijks aanwijzingen nodig heeft, kan ik alles wat ik wil zeggen, mondeling af. Als je werk door een ander wordt gekleurd moet je er altijd een uitgebreide instructie bij doen, dus die tijd bespaar ik me nu.

door

KÁLMÁN RUBOVSZKY

VERTALING RIK SANDERS

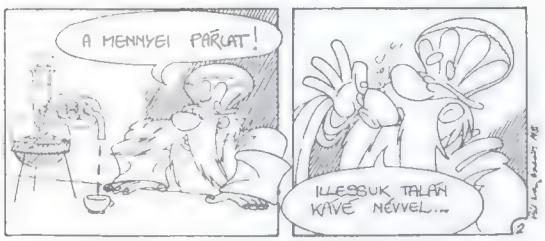

De Hongaarse term voor stripverhaal is *képregény* en betekent letterlijk beeldroman. Net als in Nederland kent Hongarije een lange traditie van tekststrips, die teruggaat tot geïllustreerde armenbijbels en volksliteratuur. Het oeuvre van graaf **Von Zichy** - een Hongaar die in de negentiende eeuw als hofschilder aan het Russische tsarenhof verkeerde - mag hier niet onvermeld blijven. Hij verbeeldde een aantal Hongaarse oud-literaire werken in de vorm van tekststrips.

Pas eind jaren vijftig beginnen Amerikaanse en Westeuropese strips in Hongarije door te sijpelen. Tijdens het communistisch bewind van Kádár werden strips getolereerd. Ze verschenen bij voorbeeld in het puzzelblad *Füles*. In de eerste decennia stonden hierin vooral bewerkingen van populair literaire werken, zoals **Victor Hugo**'s *Les Miserables* of **Dumas**' *De drie musketiers*. In de jaren tachtig koos de redactie van het blad voor slapstick-achtige humorstrips.

Nadat Hongarije daarna een democratische weg insloeg, kregen westerse invloeden de bovenhand. Momenteel bestaan er twee grote, populaire stripuitgeverijen. De eerste is Semic Interprint Printing en Publishing, een dochtermaatschappij van de gelijknamige Zweedse uitgever, dat jeugdtijdschriften, stripalbums en comics uitgeeft. Semic startte in 1986 met het direct succesvolle *Bobo és Góliát*. Daarna brengt het titels uit als *Múmia*, *Tini Titán Teknöcök*, *Tiszta Dili*, *Szuperman*, *Batman*, *Transformer*, *Pokémon*, *X-men*, *Marvel Extra*, *Mad* en *Kretén*, de Hongaarse *Mad*.

De andere grote uitgeverij is het Hongaarse kantoor van Egmont, het Deense uitgeefconcern, dat het Hongaarse publiek heeft laten kennismaken met Disney. Om aan lezersbinding te doen bevat iedere nieuwe *Donald Duck* (*Donald Kacsa* op z'n Hongaars) een presentje. In 2000 kwamen er Japanse strips op de markt, waaronder *Dragon Ball* en het tijdschrift *Manga*. Behoudens Semic en Egmont bestaat er nog een derde uitgeverij, Linea, die striptitels voor verschillende doelgroepen uitgeeft, zoals *Pimpa*, *Menö Manó* en *Krampusz*, in oplagen van 40.000-50.000 exemplaren.

In deze serie mondiale columns staat een keur aan stripdeskundigen stil bij het afgelopen centennium. Ze plaatsen een persoonlijke noot bij één eeuw strip in hun land.

Het stripverhaal wordt in Hongarije nog steeds kritisch bejegend. Vooral door onderwijzers, klaagt **Fazekas Attila**, één van de bekendere Hongaarse striptekenaars. Zij vinden dat strips leerlingen alleen maar afhouden van het lezen van literaire romans. Verder zijn in bibliotheken bijna geen strips in de collectie opgenomen, omdat ze worden beschouwd als leeg amusement. Positief is dat ieder jaar in Boedapest een congres over Hongaarse strips en cartoons wordt gehouden. Bovendien is er sinds een tijdje een heuse stripwinkel in de hoofdstad. Ook lopen er discussies over de betekenis van strips in Hongarije. Het tijdschrift *PR Herald* bij voorbeeld debatteert regelmatig over de vraag of strips alleen maar amusement zijn of ook een literaire lading kunnen bevatten. Een vooraanstaande tekenaar uit de lokale avant garde is **György Röczei**. Hij maakte in 1995 *The Way of the Shaman*, tot nu toe de enige in boekvorm verschenen tekstloze strip.

Diverse hedendaagse Hongaarse tekenaars grijpen terug op de traditie van de tekststrip, in plaats van gebruik te maken van tekstballonnen. Zo hebben **József Szemethy** en **Ferenc Banga** een bewerking gemaakt van de religieuze verhalen van de achttiende-eeuwse auteur **János Taksonyi**. Saillant is dat beide heren in het meestgelezen dagblad - *Népszabadság* - een soortgelijke experimentele bijdrage publiceren, wat dus gelijk de meest gelezen strip in het land is. Een ander opvallend werk is getiteld *Képregény* (=strip) van scenarist **Iván Andressew** en tekenaar **Béla Tettamanti**. Het is een roman in wording die begint met een stapel nagetekende familiefoto's, waarna Andressew zijn verhaal vertelt. Het doet denken aan *The Cage*, **Martin Vaughn-James**' befaamde avantgardistische stripverkenningstocht.

Een opvallend element van de stripwereld in Hongarije vormen de bijdragen van Hongaarse minderheden in omringende landen of de in ons land wonende niet-Hongaren. Daar blijken de Italiaanse en Franse stripinvloeden veel sterker aanwezig, zoals in het werk van **István Fujkin** (geboren in de Servische provincie Vojvodina). **Milorad Krstić** is een ander voorbeeld. Hij maakt virtuele strips, cartoons en animaties (onder meer het bekroonde *My baby left me*). Hopelijk zal er altijd een individuele stijl, op wat voor wijze dan ook, terug te vinden zijn in de Hongaarse stripwereld. De laatste jaren hebben we daarvan veelbelovende resultaten mogen bewonderen. Ter afsluiting wijs ik op **Nyisztor Janos**, auteursnaam **Nestor**. Sinds 1985 werkt hij aan een dagboekstrip, *Park A* genaamd, waarbij hij in een stijl die aan **Loustal** doet denken, traditionele technieken combineert met computerhulpmiddelen.

Kálmán Rubovszky is hoofd van het Departement 'culturele studies en volwassenenonderwijs' en is verbonden aan de universiteit van Debrecen. Hij publiceert geregeld over strips en jeugdcultuur.

***Boven, Titanitus*, humorstrip van Pál Nagy Balázs. *Links, Kretén*, de Hongaarse *Mad*. *Rechts*, Verstripte populaire roman: *Baron van Münchhausen* van Gottfried August Bürger, door Kiss Ferenc en Vass Mihály.**

Münchhausen báró 18.

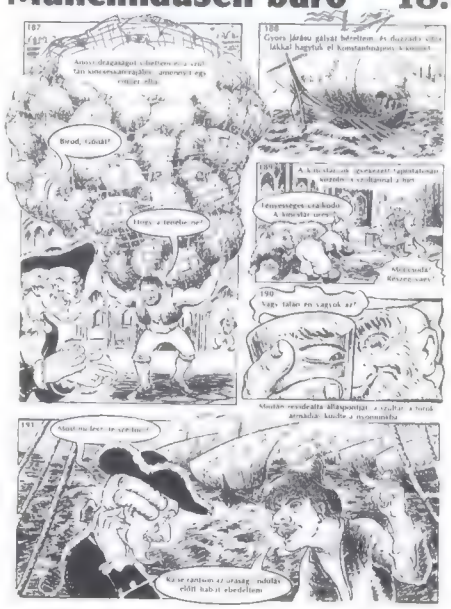

FOTO ALEXANDRA VERBURG

Mijn eerste vraag is meteen een verkeerde. Ik vraag of mijn indruk klopt dat hij meer tekent over brede, langlopende ontwikkelingen dan over de dingen van de dag. Meer een cultuurfilosoof dan een actuele cartoonist. 'Nou, daar moet ik even over nadenken. Ik wist niet dat ik zoveel diepgang had.' *Ik blijk in goed gezelschap te verkeren:* '**Henk Hofland** heeft ook een keer zoiets gezegd in *NRC*.' *Maar daar wordt de stelling niet waarheidsgetrouwer van.* 'Ik word er door de praktijk toe gedwongen. *Vrij Nederland* verschijnt soms wel zes dagen nadat ik mijn tekening inlever. Als dan op dinsdag de WTC-torens instorten, dan weet acht dagen later iedereen dat wel, zelfs de deelnemers aan Big Brother.'

Zijn oplossing: alles een beetje algemeen houden. Komt dat hem ook goed uit? 'Gisteren heb ik er nog over geklaagd bij de redactie, dat ik die afstand wel erg groot vind. Maar soms komt het me wel goed uit, ja. Of ik daar nou een cultuurfilosoof mee word? Ik incasseer zoiets als een complimentje natuurlijk (*lacht*), maar ik voel me niet echt zo, nee.' *Ik probeer het nog eens. Dat het me opvalt dat zijn strips bevolkt worden door archetypen van een sociaal klimaat of een sociaal bewustzijn in Nederland. En dat daar middels Vegters tekeningen commentaar op geleverd wordt.*

Dat ben ik, hè?

Weer mis. 'Ja, maar zo zie ik dat natuurlijk niet.' Het is veel prozaïscher. 'Eerst had ik dat onvolledige gezinnetje van Greet met zoon Dirk-Jan, dat zich steeds meer uitbreidde met andere typetjes. Daarvan is uiteindelijk alleen Johan overgebleven. Maar die komt ook niet zo vaak meer voor.' *Hagenaars verwijten hem wel te veel in de hoek van het chique Haagse Benoordenhout te verkeren. Tot zijn genoegen kan ik hem geruststellen dat de figuren uit de VN-strip net zo goed uit Amsterdam, Oldenzaal of Groningen hadden kunnen komen.* 'Nou, daar ben ik alleen maar blij om.'

Toch zijn Johan, Greet en de anderen niet louter aan de verbeelding ontsproten. 'Nou, nee hoor. Dat zijn natuurlijk gewoon de mensen die je op straat tegenkomt. En dat

Tekenaar Jaap Vegter geëerd met Haagse tentoonstelling

door **RENÉ RIPPEN**

Hij is een lange slanke man met spierwit haar, die een uur te laat het Haagse etablissement komt binnengestormd waar we hebben afgesproken. 'Meester Prikkebeen' is het eerste dat me te binnen schiet. Het uurtje te laat levert me in de loop van de middag talrijke gratis drankjes op. 'Om het goed te maken', zegt hij verontschuldigend. We zitten in de najaarszon buiten op het terras en lopen daarna rond op zijn tentoonstelling in het Haags Historisch Museum. Hij praat zacht en soms wat onzeker, wars als hij is van Grote Woorden of Torenhoge Pretenties. De beste manier om hem verlegen en in zijn schulp te krijgen is hem een cultuurfilosoof te noemen; het best op zijn praatstoel is hij als hij liefdevol spreekt over collega Peter van Straaten **of zijn broer** Jan Vegter, **ook beeldend kunstenaar. Een gesprek met** Jaap Vegter, **tekenaar van onder meer** *Vrij Nederland* **en** *Haagsche Courant*, **geestelijk vader van Jeroen en Johan & Greet, en al vijftig jaar bouwmeester van de centraal-Europese stad Schwarda.**

Hoe lang het duurt voor een figuur bevroren is geraakt, een vast uiterlijk heeft verkregen? Alweer zo'n gewetensvraag. Toch heeft Vegter na enig wroeten het antwoord in huis. 'Kijk, zo'n strip is natuurlijk geen roman. Daarvan stel ik me voor dat de auteur bepaalde karakters voor ogen heeft. Ik daarentegen voel een mannetje in me, of een snor, en dat gebruik ik in een tekening. Volgende week komt die man terug, of niet. En dan geef ik hem misschien wat meer karakter. En zo langzamerhand groei ik zelf ook in dat mannetje. En de lezer groeit mee, inderdaad.'

Sekreet

'Een mooi voorbeeld is de vader van Dirk-Jan en ex-man van Gré. Dat is een zakenman in de bouw, een vreselijke patser. Ik wist ook precies welke auto hij had en hoe hij zich kleedde. Ik vond het ineens leuk (*vergenoegd*) om die man homo te laten wezen. Achteraf de reden, natuurlijk, waarom ze uit elkaar zijn gegaan. De lezers waren daar oprecht boos over. Die reageerden met: 'Dat is toch geen homo, ik weet precies hoe een homo er uit ziet'. Nou, nee, dus. Niet zoals **Gerard Reve** zegt: 'Ze ruiken lekker en zijn lief voor kinderen'. Deze rook helemaal niet lekker en was een sekreet voor zijn zoontje.'

Vegter rest niets anders dan de wekelijkse strijd met een wit vel papier. 'Je begint elke keer met niks. Ik werk niet vooruit, zoals Peter van Straaten die vaak een hele serie maakt. Dat werkt bij mij niet. Een paar dagen van te voren begin ik al na te denken hoe het verder moet. De veralgemeniseerde actualiteit pik ik dan het liefst op in de discussie bij de bakker. Dat vind ik interessanter dan de opinie van politici. Wat die zeggen, dat weet je van te voren.'

Hoe kwam je nou bij Vrij Nederland terecht?

'Het was hun keus. En dat verbaast me nog steeds. Ik kwam terug van vakantie en toen wordt dan natuurlijk een beetje vervormd allemaal. Maar in het begin van de strip in *Vrij Nederland* kwam ik vaak mensen tegen die zeiden: 'Het is precies mijn buurman'. Of mensen met een beetje kalende kop en een brilletje op die zeiden: 'Dat ben ik, hè?', en dan zei ik: 'Ja, hoor...' (*vrolijk*).

Maar hoe uiterlijk en innerlijk van zijn figuren tot stand komen, dat weet hij niet precies. 'Je ziet mensen op straat lopen, je hoort gesprekken en de lafhartige dubbelzinnigheid die Johan ten toon spreidt heeft ook met mezelf te maken. Ik betrap me daar ook op. Net als mijn principieel linkse vriendin van toen, die het maar niks vond dat ik zo dubbelzinnig leefde. En dat heb ik ook in die strip verwerkt, natuurlijk.'

Ik wil geen gedonder met de buren, heb je dat begrepen? Ruzie is prima, maar niet met mensen die je iedere dag tegenkomt!
Wat is daar nou aan, dan kan je niet eens zien dat ze de pest in hebben als ze gepest worden.

Greet met zoontje Dirk-Jan (*Vrij Nederland* 03-06-1978). De wekelijkse strip in *VN* verscheen in het begin onder de titel *Een onaangenaam knaapje*.

Denk je dat ik me zo senang voel? Alsmaar achter die tekentafel, ondermeer deze pagina maken. ingezelschap van alleen me zelf en een oude hond
...Ik zou ook wel 'es gezellig onder de mensen willen zijn, communiceren enzo over de zin van het leven en de EK-2000
of reizen! wat van de wereld zien! Landschappen aan je voorbij zien glijden
Avonturen beleven!.. Spannend plekken ontdekken, alwaar je dan, -
EBROEK
na een rondje rond de kerk, nieuwe mensen leert kennen...kortom:
Plaatsbewijs gestubliceerd
..ineens weet ik het, IK WORD CONDUCTEUR!!!

REIZEN IS WACHTEN
wachten in de file...
ik zit voorlopig vast op de A4
wachten op de tram die in de spitsdrukte vast zit
ik denk dat ik iets later kom
wachten op schiphol..
minstens twee uur: 't is hier 'n chaos!
Wachten, zelfs met de fiets..
Echt, juf de brug is echt open!
Is het dan zó erg om op het station op de trein te wachten
WAT !! de machinist op weg naar hier. Zit vast in de file op de A4??

lagen er drie brieven van *Vrij Nederland*, van **Rinus Ferdinandusse**. De laatste luidde: 'Ik vraag het voor de laatste keer: wil je nou reageren?'. Dus ik heb gelijk gebeld. Ik had geen flauw idee waarover het zou gaan. Ferdinandusse vertelde dat *VN* zou beginnen met een kleurenbijlage en of ik daarvoor een strip wilde tekenen. Nou, dat wilde ik wel. De eerste moest hij twee dagen later hebben... De tweede een week later. En ik dacht: 'Jezus Christus'... Ja, dat waren spannende tijden.'

'Ik weet nog heel goed: er was toen een verbouwing aan de gang bij *Vrij Nederland* en toen het gesprek was afgelopen ben ik helemaal daas de verkeerde deur uitgelopen tot ik ineens klem kwam te zitten tussen allerlei steigers om me heen. (*lacht*) Het was bijna symbolisch. Verschrikkelijk.'

De strip begon met Greet en dat jongetje. Onaangenaam Knaapje *heette de serie toen nog.* 'Mijn zoon en mijn ex-vrouw, dat was het uitgangspunt. Johan is er niet lang daarna bij gekomen als het vriendje van Greet op vakantie op het Franse platteland.'

Johans leven heeft de laatste tijd vaak aan een zijden draad gehangen, begrijpen we van Vegter. En hij is zijn leven nog immer niet veilig. 'Het kan nog steeds hoor, die vrijheid behoud ik me voor. Ik heb ook wel eens gedacht om Greet te laten terugkeren. Die is er na de bouwmeneer en Johan vandoor gegaan met een accountantachtige yup. En die zijn nu uit het zicht verdwenen. Maar wie weet. Ik ga je niet al mijn plannen zitten vertellen. Trouwens ik HEB helemaal geen plannen, dat is het aardige. Mijn plannen gaan niet verder dan een week.'

Tekenstijl

'Ja, mijn stijl is veranderd. Dat gebeurt nou eenmaal als je één keer per week tekent en niet meer maandelijks, zoals vroeger. Als je ontzettend veel moet praten, dan doe je dat ook sneller. Ik ben natuurlijk tekenaar van huis uit. Het schrijven van de teksten erbij heb ik me dus eigen moeten maken. Het leuke daarvan is dat ik in de tekst beter *to the point* kan komen. Ik heb ook wel eens zonder tekst gewerkt. Een enkele keer per jaar lukt me dat. Het lijkt me een feest een strip te maken van een mannetje dat bij voorbeeld de straat oversteekt. Alleen met beeld!'

Iets gedetailleerd neerzetten of juist met een paar lijnen blijkt een minder principiële zaak te zijn dan ik dacht. 'Het is vaak een puur grafisch probleem, dat op zich niets te maken

Trouw tekenaar

Jaap Vegter wordt op 21 juli 1932 geboren in Voorburg. Na vier jaar Zandvliet Lyceum in Den Haag gaat hij in 1949 naar de Academie van Beeldende Kunsten in dezelfde stad. Zijn eerste cartoons tekent Vegter in 1960 voor Consumentengids, *het maandblad van de Consumentenbond. Hij zou dat 40 jaar blijven doen. Hij is erg trouw aan zijn opdrachtgevers; van 1968 tot 1980 tekent hij voor* Sextant *van de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming NVSH. Vanaf 1977 tot de dag van vandaag werkt Vegter voor* Vrij Nederland. *In 1979 ontvangt hij de Stripschapprijs.* Haagsche Courant *plaatst zijn tekeningen in een tweetal perioden. Van 1970 tot 1973 en van 1988 tot nu.*

Doe iets op je hoofd, anders krijg je een zonne-steek!
Wil je mijn tijdschrift soms gebruiken? Dat geeft meer schaduw dan die pocket..

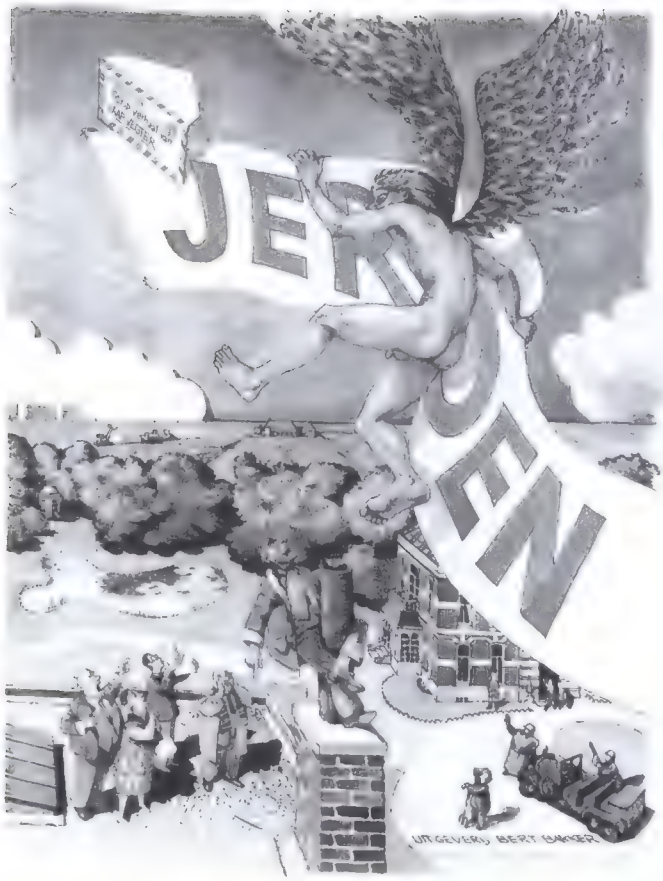

Geheel links,
Recent werk-in-opdracht voor NS-huisorgaan *Kadans*.

Hiernaast,
Omslagontwerp voor de bundel *Jeroen* (Bert Bakker, 1980), de strip die in 1974 en 1975 maandelijks in *Sekstant* verscheen.

Linksonder,
Gré en Johan.

Onder,
Strip *Homo's en vrouwen* uit *Sextant*, 1972.

heeft met strips. Daarom heb ik ook zo'n hekel om over strips te praten.' *Vegter zet zijn tekeningen op met potlood en werkt ze af met inkt.* 'Soms zie je in het origineel de potloodkrassen er nog doorheen. Dan ben ik vijf keer bezig geweest met de houding van iemand die een sigaret opsteekt. Soms weet ik van te voren ook niet wat de clou van de strip moet worden.'

Wat vond je er van dat er een tentoonstelling aan je werk gewijd zou worden. Dat je oud begon te worden of zo?
'Ja, nu word ik bijgezet in het mausoleum. Het Historisch Museum, het woord zegt het al. Het idee is ontwikkeld door het museum. In het begin heb ik een beetje ruzie met ze gehad. Maar ze hebben het wel fantastisch georganiseerd, daar heb ik niks op aan te merken. De conservator had bepaalde ideeën die niet de mijne waren. Ik wilde eigenlijk geen oud werk laten zien, dat is toch een beetje passé, uit een andere periode. En hij wilde dat juist wel. Hij zei dat het echt beeldvormend is geweest voor de jaren '70, '80 en '90. Dus toen dacht ik: 'Dan moet je het ook maar zelf doen, dan ga ik me er niet tot vervelens mee zitten bemoeien. Ik heb het totaal aan hem overgelaten. Kijk, dit soort dingen als 'minderheden' en 'milieuvervuiling', zo heb ik natuurlijk nooit zitten werken.'

Er wordt een soort ordening opgelegd aan dingen die niet volgens die categorieën geordend waren?
'Ja, ja. En als je dat erg vindt moet je niet in een museum willen hangen. Maar goed, bij de opening hebben we een etentje gehad en heb ik in een hotel geslapen in Scheveningen. De volgende dag stond ik op zo'n raar hotelbalkon, en toen vloog het me zo aan. Net alsof ik dood was, eventjes. Ja. Maar dat is nou weer over. Ik ben nu wel

Kleine stad in centraal-Europa

Tijdens onze wandeling over de tentoonstelling, door een nagebouwd café (inclusief bar-geluiden uit de speakers) en langs een echte Citroën-eend (die via het raam is binnengetakeld), stuift Vegter plotseling op een televisietoestel af. Het programma? Een documentaire over hemzelf.
Zijn stem zegt op tv: 'En dan wil ik dat het meer is dan alleen maar de plattegrond; ik wil het zo laten zien dat het heel echt is. Dat probeer ik dan met wandelaars, fietsers, autobussen, taxi's. Het is ook niet altijd pais en vree: er loopt hier ook een demonstratie.' We stuiten op een onbekende stad in centraal-Europa: Schwarda.
'Natuurlijk bestaat Schwarda niet, maar het bestaat ook weer wel. Voor mij. Met 'n pas gebouwd festival-paleis van de Neue Philharmoniker met alle classicistische en gotische elementen. Ik ben alleen over het plein nog een beetje ontevreden...'
'Dit is een documentaire van een paar jonge jongens van een PR-bureau die mijn tekeningen zagen van Schwarda en daar heel enthousiast over waren. Want die strips, dat kenden ze wel. En toen stond ik een beetje met mijn mond vol tanden, want ik had het er nooit met iemand over gehad. Schwarda is een niet-bestaande stad, ergens in centraal-Europa. Je kunt er van alles van maken; mensen die in Praag geweest zijn herkennen het...'

Hoe lang ben je daar al mee bezig?
'Vanaf mijn tiende. Ik creëerde een eigen wereldje dat niets met mijn omgeving te maken had. Hoe ik aan de naam kom houd ik liever voor mezelf.'

Het lijkt wel wat op die achttiende-eeuwse gravures. Het perspectief, die huisjes. En het is van een ongelooflijke gedetailleerdheid.
'Schwarda heeft te maken met even weg. Weg van de strips, even bewegen in een samenleving zonder die vreemde complicaties als de AEX of de lulligheid die je op het journaal ziet van debatten in de Tweede Kamer, of loonconflicten in de kleinmetaal.'

ze wilde onmiddellijk scheiden. Ik heb een kamer gehuurd, waar ik geen dames mag ontvangen van de hospita;
Vrouwen bepalen nog steeds mijn leven!
vegter

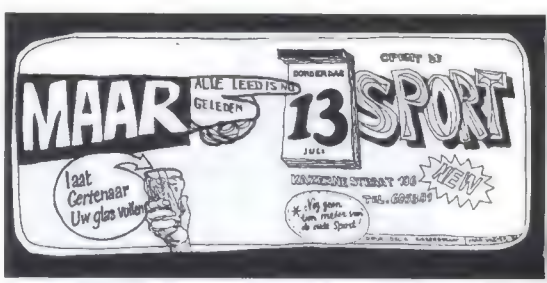

Slotplaatje uit de eerste strip van Jaap Vegter (voor een uitnodigingskaart van de heropening van café De Sport in 1967). Naar aanleiding hiervan wordt hij gevraagd als tekenaar voor *Sextant*.

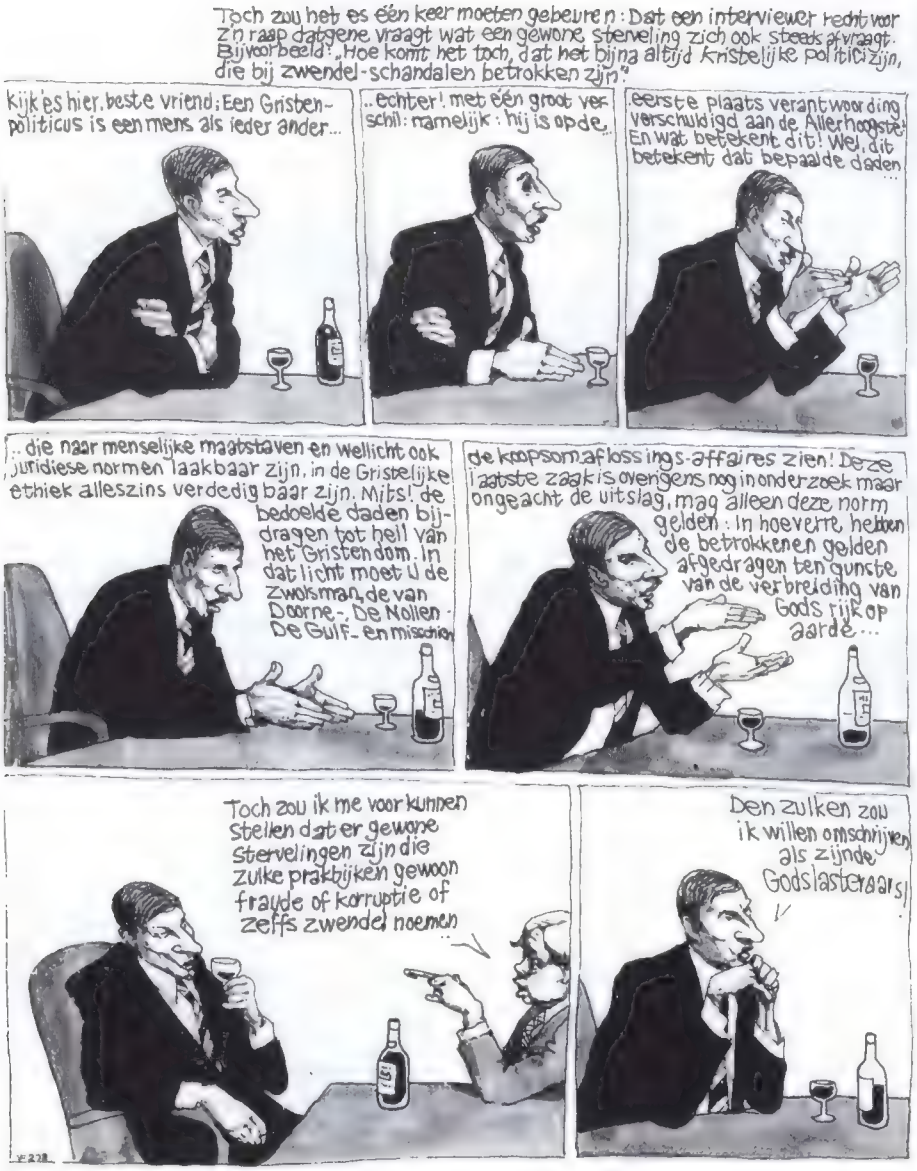
Toch zou het es één keer moeten gebeuren: Dat een interviewer recht voor z'n raap datgene vraagt wat een gewone sterveling zich ook steeds afvraagt. Bijvoorbeeld: „Hoe komt het toch, dat het bijna altijd Kristelijke politici zijn, die bij zwendel-schandalen betrokken zijn?"
kijk es hier, beste vriend: Een Gristen-politicus is een mens als ieder ander...
..echter! met één groot verschil: namelijk: hij is op de eerste plaats verantwoordelijk verschuldigd aan de Allerhoogste! En wat betekent dit! Wel, dit betekent dat bepaalde daden
.. die naar menselijke maatstaven en wellicht ook juridiese normen laakbaar zijn, in de Gristelijke ethiek alleszins verdedigbaar zijn. Mits! de bedoelde daden bijdragen tot heil van het Gristendom. In dat licht moet U de Zwolsman, de van Doorne-, De Nollen- De Gulf- en misschien
de kaapsom-afloss ings-affaires zien! Deze laatste zaak is overigens nog in onderzoek maar ongeacht de uitslag, mag alleen deze norm gelden: In hoeverre hebben de betrokkenen gelden afgedragen ten gunste van de verbreiding van Gods rijk op aarde...
Toch zou ik me voor kunnen stellen dat er gewone Stervelingen zijn die zulke praktijken gewoon fraude of korruptie of zelfs zwendel noemen
Den zulken zou ik willen omschrijven als zijnde Godslasteraars!

Dries van Agt gefileerd
(*Vrij Nederland* 18-02-1978)

met sommige mensen. We hebben één keer per jaar de samenkomst in Kaatje bij de Sluis in Blokzijl. Daar ga ik dan om het andere jaar naar toe. Ik vind het wel leuk om die mensen mee te maken, maar zondagmorgen om twaalf uur moet je er zijn. Nou, meestal kom ik dan net mijn bed uit. En dan is het twee uur rijden daar naar toe. Tot een uur of vijf uur zitten we dan te schransen en te drinken. Ik vind dat heel aardig aangeboden. Ik heb verder niet zoveel contact met mijn leeftijdgenoten. **Frits Müller** vind ik persoonlijk een ontzettend aardige man. En met Peter van Straaten kan ik goed opschieten. Kijk, je ziet elkaar twee keer per jaar. Op de eerste zondag in april is er dat etentje bij Kaatje bij de Sluis en dan is er nog een keer de jaarlijkse expositie *Politiek en Prent* in de Tweede Kamer. En dat is het. En voor mij is dat genoeg.'

Kijk je anders naar tekenaars dan mensen die niet kunnen tekenen?
'Ik denk het wel. Ik ben erg picturaal ingesteld. En bij iemand als Peter van Straaten houd ik dan ook enorm van zijn mooie vlakindelingen. Niet altijd, natuurlijk niet altijd, maar wel vaak.'

Volgens mij ben je heel erg op hem gesteld, je praat met liefde over hem.
'Ja ik ben heel erg op hem gesteld. Zijn manier van kijken... Er is een prachtige tekening van twee mannen die vanuit het struikgewas naar een lammetje in de wei kijken. De grap is dan dat de één tegen de ander zegt: 'En dan doe je een laurierblaadje...' Maar ik kijk naar die tekening. Die vind ik zo schitterend. Dat is overigens niet de enige weg die naar Rome leidt, hoor. Want **Kamagurka** vind ik ook schitterend. En **Gummbah** in *de Volkskrant*. Dat absurdistische, dat vind ik prachtig. Er zijn tekenaars die ik erg slecht vind, omdat ze inconsequent zijn. Niet omdat ze goed of minder goed tekenen, maar omdat ze hun beperkingen niet uitbuiten.'

Hij is even stil. En zegt dan wat verschrikt:
'Maar ik ga geen namen noemen, hoor!'

***Boven*, Bij de tentoonstelling *Mag 't even...!! De wereld volgens Jaap Vegter in strips en cartoons* verscheen dit gelijknamige, rijk geïllustreerde tentoonstellingsboek (*f*35 / Bfr.700, ISBN 90-77032-01-0)**

heel erg blij met de tentoonstelling. Maar ik heb er verschrikkelijk tegenop gezien. Juist ook omdat ik het min of meer uit handen had gegeven. Dat is een beslissing waar ik tevreden op terugkijk. Als ik het op mijn manier had gedaan was het een andere tentoonstelling geworden en was het misschien voor buitenstaanders niet erg interessant meer geweest. Maar dat weet ik niet.'

Kennen tekenaars elkaar als beroepsgenoten?
Niet echt goed. Ik zou dat wel beter willen

Kijk! Zie je die boerderij daar? Die heeft ons heel wat narigheid bezorgd. De boer wilde er niet uit. Door dat procederen zijn we weken achterop geraakt op ons schema en die tijd moeten we weer in zien te halen..
maar waarom hebben jullie dan zo'n haast?
Omdat we de nieuwe autowegen af moeten hebben vóórdat de benzine op is!

***Rechts*, Dirk-Jan met zijn homofiele vader Frits (*Vrij Nederland* 02-06-1979).**

FOTO ALEXANDRA VERBURG

Dat is nou het probleem van jullie generatie! Toen wij hier kwamen werken, konden we geen hollands lezen!
Rot op naar je eigen Lan

Cartoon voor *Onze Wereld*, 1982.

Strenge broer Jan

Eén ruimte in de tentoonstelling is gereserveerd voor 'gasttekenaars'. Collega-tekenaars met wier werk Vegter zich bijzonder verwant voelt. Er hangt een verrassing tussen. 'En dit is mijn broer Jan. Ik zat nog op de lagere school toen hij al op de Academie zat; hij is vijf jaar ouder dan ik. Hij nam me echt mee, sleurde me zo ongeveer mee naar galeries, het Gemeentemuseum, het Mauritshuis en ging me daar alles uitleggen. Fantastisch eigenlijk.

Wat vonden je vader en moeder daarvan? Twee kinderen die...
'Nou, dat ging heel gek. Ik had een tekenleraar op het Lyceum, dat was de vader van **Paul van Vliet**. En diens broer was ouderling van de Gereformeerde Kerk in Voorburg waar mijn vader ook ouderling was. Dus mijn vader had vertrouwen in mijn tekenleraar. Terwijl de man er niks meer aan deed (*lacht*). En die heeft mijn vader er toen van kunnen overtuigen dat in Godsnaam die tweede dan ook maar de kunst in moest.
Jan heeft me gestimuleerd. Maar geïnspireerd? Ik weet het niet. Hij had ook wel veel kritiek, hoor, toen ik naar de Academie ging; wat er allemaal niet deugde aan mijn werk.'

Een strenge broer dus.
(*lacht*) 'Ja, ja, heel streng.'

U logeert in dat éénster-hotel ginds.
het ont bijt is in dat een ster hotel daar boven
en het diner wordt opgediend in dat twee sterren-restaurant in het dal
Dat is dus bij elkaar vier Sterren!

Consumenten-reisgids, 1983.

Terwijl iedereen lult over AEX, Dow-Jones en gunstig beleggingsklimaat
hiér dan maar Gesellig!
komt't er in het kort op neer: WE GAAN NAAR DE KLOTE!
Wat'n omstandig excuus om na zes weken toch weer te gaan roken!
Man Tadeo

De boze-oude-man (*Vrij Nederland*, 17-05-1997).

***Escalier Metro* van broer Jan Vegter.**

ZWEIMALSCHELLEN OP DE

Ik hoor de verhalen al jaren. Dat de Buchmesse in Frankfurt zo groot is, dat er zoveel honderdduizenden boeken te zien zijn en dat het onmogelijk is om alles te bekijken. Er wordt altijd in superlatieven over deze beurs gesproken, maar ja, hoe groot is groot? En hoeveel strips liggen er eigenlijk?

door **ROB VAN DER NOL**

Het was de 53e keer dat in de oktobermaand de Buchmesse werd georganiseerd. Vroeger, in het begin, kreeg elke uitgever hetzelfde aantal vierkante meters toegewezen zodat ook de kleine uitgevers evenveel aandacht kregen. Tegenwoordig is dat niet meer zo en dat is goed te merken. Van de ruim 8000 standhouders zijn er die slechts een paar vierkante meter tot hun beschikking hebben, maar er zijn er ook die zowat een half voetbalveld bezet houden. Dat geeft natuurlijk meteen al aan dat de Buchmesse inderdaad onmogelijk groot is.

In eerste instantie heb je dat niet eens zo door. De eerste hal die ik betrad, had zo'n beetje de omvang van twee hallen in de Jaarbeurs in Utrecht en komt daarom in oppervlak niet onbekend voor. Het besef begint pas als je je realiseert dat hier een veelvoud van dit soort hallen is. Zes daarvan worden voor de Buchmesse gebruikt, maar de meeste hebben wel meerdere etages, zodat het totaal op dertien komt! Het hele vloeroppervlak (binnen en buiten) is zo'n 180.000 vierkante meter, waarvan de stands effectief 90.000 gebruiken. Ongemerkt leg je dus heel wat kilometers af op een dag en om dat te vergemakkelijken zijn er op de lange, rechte stukken lopende banden aangelegd en je kunt ook meeliften met één van de vele pendelbusjes die over het terrein rijden.

Het Walhalla voor de boekliefhebber dus. Want tussen de gemiddeld 380.000 boeken in tientallen talen zit altijd wel iets van je gading. Maar wie naar Frankfurt gaat om zijn boekbezit te vergroten, komt van een koude kermis thuis. Op enkele uitzonderingen na, kun je bij geen enkele stand iets kopen. Sterker nog, de standhouders mógen zelfs niet verkopen. Maar de brochures zijn gratis en via het internet kun je tegenwoordig in zowat elk land van de wereld boeken bestellen. Alhoewel ik stands heb gezien van uitgevers uit landen waarvan ik niet eens wist dat ze daar een drukpers bezaten.

Duitsland

De strip is sinds 2000 voor een periode van drie jaar met als thema 'Fascination Comics' een zogeheten 'speerpunt' op de Buchmesse, wat betekent dat er extra aandacht aan wordt besteed. Onder andere met een tentoonstelling en lezingen. Zo was er dit jaar een kleine, maar mooie expositie van het werk van **Jean Giraud**, die zelf aanwezig was om te signeren. Naast platen met Blueberry waren er ook sciencefiction-prenten van zijn hand te zien en de originelen van een reclamestrip die hij voor de Duitse promotie van de nieuwe Mini heeft gemaakt. Speciaal voor de bezoeker van de Buchmesse was van die strip een gratis te verkrijgen poster gemaakt. Ook zou Giraud een podiumgesprek voeren met **Art Spiegelman**, maar deze zegde op het laatste moment af in verband met de terroristische aanslagen in zijn woonplaats New York.

In de striphoek bleek Duitsland onverwacht ook een stripcultuur te hebben. Al jaren kom ik in Duitsland, maar zelden heb ik een echt stripassortiment in een winkel gezien. In warenhuizen en kiosken zie je alleen reeksen als *Asterix* (waar ook de nodige boeken over verschijnen), *Donald Duck* en *Lucky Luke* en in een heel grote boekwinkel willen ze ook nog wel eens een *Kuifje* hebben, maar gek veel verder kom je niet.

Toch wordt er heel wat vertaald in het Duits. Van *Rik Ringers* tot *Yoko Tsuno* en van **Jacques Tardi** tot **François Walthéry**. Alleen hoe de boeken worden verkocht blijft me vooralsnog een raadsel.

Overigens zijn stripalbums in Duitsland aanmerkelijk duurder dan in Nederland. Een slappe-kaftuitgave van een grote uitgever als Carlsen kost gemiddeld DM 15, terwijl de prijs van een soortgelijke uitgave van een kleinere uitgever al snel kan oplopen tot DM 25. Edities in harde kaft worden alleen gemaakt voor de liefhebbers en kosten zo'n DM 85, maar dan zit er meestal wel een gesigneerde prent bij.

Er worden ook veel strips getekend in Duitsland waar we in Nederland zelden of nooit iets van zien. Het is veelal modern en er zitten zeker albums bij die het waard zouden zijn in het Nederlands te worden vertaald.

Opvallend is dat de Duitse uitgevers veel doen aan de promotie van hun uitgaven, maar een verklaring daarvoor ligt misschien in de slechte distributie van hun boeken. Bijna elke uitgever brengt wel een full colour kwartaalaanbieding uit, er verschijnen fraai vormgegeven fondslijsten en er worden gratis bladen à la *Zozolala* uitgebracht.

Disney

Uiteraard zijn ook de verhalen van Donald Duck populair bij onze oosterburen. Niet alleen in tijdschriftvorm, maar ook in een ruime sortering boeken worden de avonturen van de Duckstedelingen uitgebracht. Ook komen er regelmatig fraai uitgevoerde luxe boeken uit. Zo is men onlangs begonnen met het verzameld werk van **Carl Barks** in kleur en verschijnen er beeldschone facsimile uitgaven van *Micky Maus*, de Duitse tegenhanger van ons vrolijke weekblad *Donald Duck*. Daarbij heeft men er voor gekozen om van de nummers ook daadwerkelijk losse facsimile-edities te maken, die per halfjaar in een overslagdoos worden ondergebracht. De perfecte manier om van een tijdschrift een heruitgave te brengen, alhoewel de prijs (DM 228 per halve jaargang) stevig is.

Een andere opmerkelijke productie is een doos met daarin twee emaille wandborden met reproducties van olieverfschilderijen van Barks (DM 398) en een portfolio met 24 omslagen van Barks. Beide uiteraard in een gelimiteerde oplage. Erg leuk is de boekuitgave van een deel van de schilderijen uit de Gallerij der Groten (grotendeels door onze eigen **Harry Balm** geschilderd) en een mooi gedenkboek naar aanleiding van grootmeester Barks' overlijden. Net als in Nederland zijn de Disney-uitgaven ondergebracht bij één uitgever, in het

DU KOMMST SPÄT, OSCAR, ICH BIN BALD FERTIG. WARUM HAST DU DIE DICKEN SÄCHEN AN ?
WAS GUT IST GEGEN DIE KÄLT, IST AUCH GUT GEGEN DIE HITZ!

Typisch Duitse humor in de strip *Karl*.

FRANKFURTER BUCHMESSE

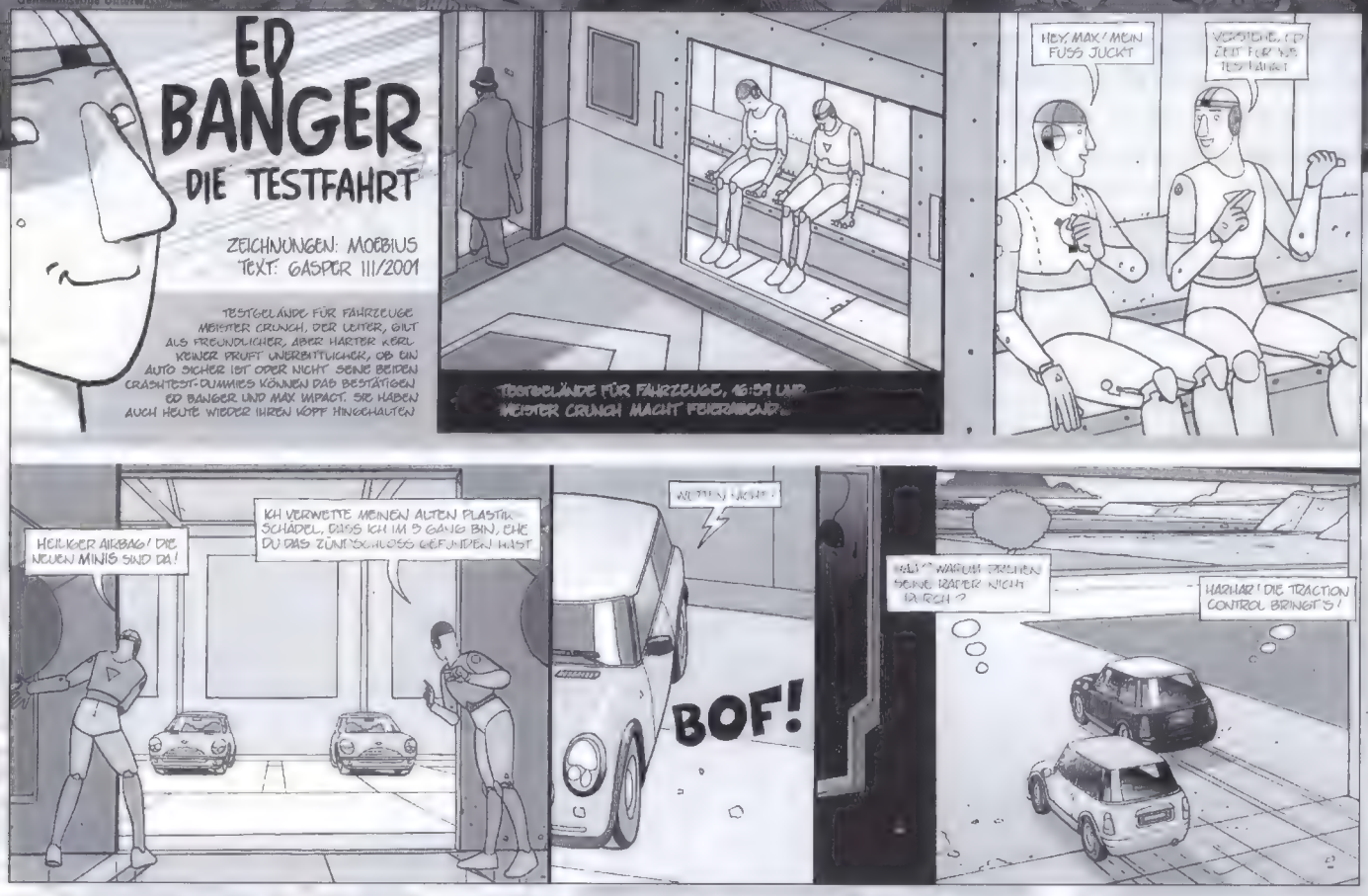
ED BANGER
DIE TESTFAHRT
ZEICHNUNGEN: MOEBIUS
TEXT: GASPER III/2001
TESTGELÄNDE FÜR FAHRZEUGE MEISTER CRUNCH, DER LEITER, GILT ALS FREUNDLICHER, ABER HARTER KERL. KEINER PRÜFT UNERBITTLICHER, OB EIN AUTO SICHER IST ODER NICHT. SEINE BEIDEN CRASHTEST-DUMMIES KÖNNEN DAS BESTÄTIGEN. ED BANGER UND MAX IMPACT. SIE HABEN AUCH HEUTE WIEDER IHREN KOPF HINGEHALTEN
TESTGELÄNDE FÜR FAHRZEUGE, 16:34 UHR. MEISTER CRUNCH MACHT FEIERABEND...
HEY, MAX! MEIN FUSS JUCKT
VERGISS ES, ES IST ZEIT FÜR UNS TESTFAHRT
HEILIGER AIRBAG! DIE NEUEN MINIS SIND DA!
ICH VERWETTE MEINEN ALTEN PLASTIKSCHÄDEL, DASS ICH IM 3 GANG BIN, EHE DU DAS ZÜNDSCHLOSS GEFUNDEN HAST
WUMM
BOF!
HEY! WARUM FAHREN SEINE REIFEN NICHT DURCH?
HAHAA! DIE TRACTION CONTROL BRINGT'S!

Fragment van de strip die Moebius maakte voor de nieuwe *Mini*.

geval van Duitsland Ehapa Verlag.

Overigens geeft Ehapa ruim krediet aan de makers van de Disney-strips, want naast de reeds genoemde Barks-uitgaven, hebben ze ook aparte series met werk van **Daan Jippes** en **Don Rosa** en worden in veel van hun andere uitgaven de auteurs genoemd.

Ook de stand van Egmont was de moeite waard. Deze mediagigant uit Denemarken had breed uitgepakt. Zo hadden ze onder andere een ruime selectie van hun Disney-uitgaven uitgestald. Egmont is een tijdje in de race geweest om de Nederlandse *Donald Duck* van de VNU over te nemen en ze hoeven niet echt rouwig te zijn dat ze het blad uiteindelijk niet hebben kunnen overnemen. Ze geven namelijk al in vijfentwintig landen een Disney-tijdschrift uit en derhalve praten Donald en Mickey bij hen al in het Chinees, Pools, Ivriet en heel wat andere talen.

Nederland

Ook Nederlandse strips worden in het Duits vertaald. Weliswaar niet meer zoveel als vroeger - er wordt ook niet veel meer geproduceerd - maar toch is er het nodige terug te vinden in de diverse fondslijsten. *Franka* is één van de strips die nog steeds in het Duits worden gepubliceerd en ook **Paul Teng**s *Shane* geniet bekendheid in het Duits. *Shane* wordt voorgepubliceerd in het stripblad *Zack* en verschijnt daarna in album. Ook Agent 327 doet zijn werk weer in Duitsland, zodat ook de Duitse bevolking weer gerust kan gaan slapen terwijl IJzerbroot over hen waakt.

Het meest opmerkelijke is echter de vertaling van twee *Dirk & Desiree*-albums van **Hein de Kort** die onlangs bij Ehapa verschenen. Niet echt direct een oeuvre dat je in vertaling verwacht aan te treffen. Maar in de aanbieding wordt De Kort vergeleken met **Jules Pfeiffer**, een vergelijking die niet eens zo ver gezocht is. In het Duits heten ze uiteraard 'Dirk & Desiree Zweimahlschellen', maar ze hebben helaas niemand kunnen vinden die zo onleesbaar kan letteren als De Kort.

Boeken, boeken, boeken

Uiteraard waren de Franstalige stripuitgevers goed vertegenwoordigd. Dupuis, Lombard, Dargaud en Glénat hadden een stand met een ruime sortering van hun strips. Niet verwonderlijk, want heel veel werk van deze uitgevers wordt wereldwijd vertaald en ze zullen ongetwijfeld ook dit jaar weer goede zaken hebben gedaan.

In Nederland is de hype rond manga's al lang verstomd, maar in Duitsland is dit medium nog steeds populair. Niet alleen verschijnen er vertalingen van origineel Japans werk, maar er worden ook verhalen in Duitsland getekend die verbazingwekkend veel op hun Japanse voorgangers lijken. Naast Duitse manga-tekenaars waren er ook Japanse tekenaars aanwezig op de Messe en was ook uitgeverij Graphic-sha vertegenwoordigd, die een uitgebreide serie 'How to draw manga'-boeken op de markt brengt. Deze reeks telt zowat veertig delen en leert ons onder andere hoe we figuren, actie en wapens moeten tekenen. En mocht uw Japans niet je-van-het zijn, deze wetenschap is inmiddels ook in het Engels, Koreaans, Chinees, Spaans, Duits en Pools voorhanden.

Natuurlijk waren er veel, heel veel meer boeken die helemaal niets met strips te maken hebben. Er is meer tussen hemel en aarde, zullen we maar zeggen. De Buchmesse is wat dat betreft een bonte uitstalling van wat er zoal aan boeken wordt geproduceerd op de wereld. En het is voor een bibliofiel natuurlijk een lust om daar tussen te dwalen. Het ene moment sta je naar een onooglijk uitgevoerd Albanees boekje te kijken, een hal verder zie je de prachtigste kunstboeken en in veel kleuren gedrukte facsimile-edities van middeleeuwse handschriften. En ondanks dat je aan het einde van de dag letterlijk geen poot meer hebt om op te staan, werkt een bezoek aan de Buchmesse verslavend. Het hoofd zegt nee, je voeten weigeren, maar je blijft lopen en rondkijken en je wilt vooral meer!

Anna Mul zoekt de juiste plek

De Alkmaarse kunstenares Anna Mul **publiceert wekelijks haar strip** *Lia & Lex* **in** *Brabants Dagblad*. **Tot 6 januari 2002 is een overzichtstentoonstelling van haar werk (beelden, installaties en strips) te zien in het Stedelijk Museum in Alkmaar. Mul over haar strips: 'Ik gebruik Lia en Lex om dingen in mezelf uit te vechten.'**

Het werk van de Alkmaarse kunstenares **Anna Mul** (1961, Oudorp) ontstond heel geleidelijk, in een periode van vijftien jaar, in de beslotenheid van haar atelier. Weinig ervan werd tot dusver geëxposeerd. In oktober dit jaar was volgens Mul – en de conservator van het Stedelijk Museum Alkmaar – de tijd rijp om naar buiten te treden met een overzichtsexpositie. Onder de titel *De juiste plek is hier. De wereld van Anna Mul* laat de kunstenares het publiek kennismaken met haar innerlijke wereld. Zelf vindt ze dat wat zwaar klinken: 'De titel van de expositie heb ik gevoelsmatig gekozen. *De wereld van Anna Mul* is een ondertitel die het museum heeft bedacht. Ik zie mijn werk niet als de weergave van een speciale wereld.'

Eigen wereld

Wie door de expositiekelder van het Stedelijk Museum slentert, zal het ongetwijfeld met Mul oneens zijn. Uit de tentoongestelde strips, beelden en installaties komt wel degelijk een geheel eigen wereld naar voren, bevolkt door semi-karikaturale wezens die veel op mensen lijken. Deze figuren bevinden zich in een absurde en onbestaanbare context. Zo staan er beelden behangen met bellen en klokken, die geluid produceren als ze met een draaiwiel in beweging worden gebracht.

De officiële opening was al even absurd. Terwijl de tweehonderd genodigden in het auditorium luisterden naar een toespraak van museumdirecteur **Sandra de Vries**, betrad Mul het podium om een reeks letters op een groot doek te plakken, teksten formerend als 'Vrije individuen' en 'Bezielende handelingen'. Na het voltooien van deze daad pakte zij een stofzuiger en zoog de letters razendsnel weer van het doek af. Het was een toepasselijke introductie van Muls wereld. Terugkijkend op deze *artist's performance* zegt de kunstenares: 'Ik wilde de opening saboteren. Het past niet bij mijn werk om er een saaie toespraak bij te houden.'

Hoofdwerk

Mul is vereerd met haar expositie in het Stedelijk Museum Alkmaar. 'Ze kennen me waarschijnlijk van een opdracht voor de Kunstuitleen Alkmaar, waarbij ik in de binnenstad verschillende beelden heb geplaatst die verwijzen naar de Kunstuitleen.' Mul is vrij kunstenaar, maar geeft ook teken- en schildercursussen aan kinderen van zeven tot twaalf jaar oud. Haar tekstloze strip *Lia & Lex* wordt elke woensdag gepubliceerd in *Brabants Dagblad*, waarbij zij het pseudoniem **Anuka** hanteert. 'Al mijn activiteiten hebben een eigen plek in mijn leven. Momenteel zie ik het maken van beelden als mijn hoofdwerk. De afgelopen jaren heb ik me ook vooral daar mee bezig gehouden. Het tekenwerk deed ik tussendoor, omdat beelden maken zoveel tijd kost en ik af en toe snel resultaat wil zien.'

Waarom kunstenaar?

Met het woord 'kunstenaar' heeft Mul een haat/liefde-verhouding. 'Ik ben ooit kunst gaan maken omdat ik na de middelbare school tegen mezelf zei: 'Ik wil nooit meer iets leren!' Er wordt dan namelijk slechts een heel klein deel van jezelf aangesproken. Ik voel mezelf niet echt een kunstenaar, en ook geen striptekenaar. Ik vind ook dat ik niet echt goed kan tekenen. In mijn werk vormen de beelden de boom en de strips een zijtak, maar wèl een belangrijke zijtak. In de expositie heb ik er bewust een aparte plek voor ingeruimd.'

Deze uitleg bevalt Mul onvoldoende. Ze zoekt verder en vindt de woorden die het volgens haar beter weergeven: 'Ik zie mezelf als het middelpunt van een cirkel. Vanuit dat middelpunt wil ik iets zeggen of uitdrukken. Ik gebruik de manier of vorm die ik daar het best voor geschikt acht. Sommige dingen kunnen het best als strip naar buiten gebracht worden, sommige als beeld, andere als verhaal. Als ik dus keihard zeg dat ik striptekenaar ben, lijkt het alsof ik mezelf aan de buitenkant van de

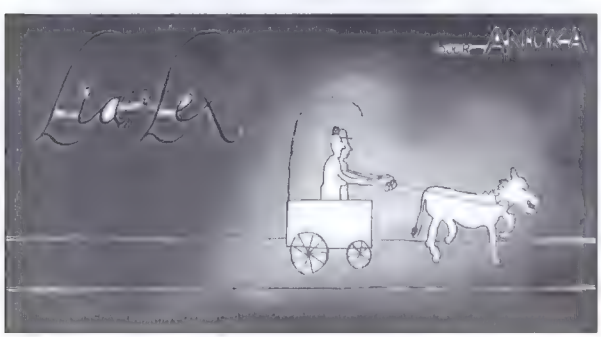

***Boven*, Oplossingsgerichte kunst van Anna Mul: *How to catch my soul* is een beeld met een gat in zijn buik, waarachter een zak hangt.**

***Links*, In 2000 bracht Mul het oblong boekje *Lia & Lex* in eigen beheer uit (ISBN 90-9013151-5).**

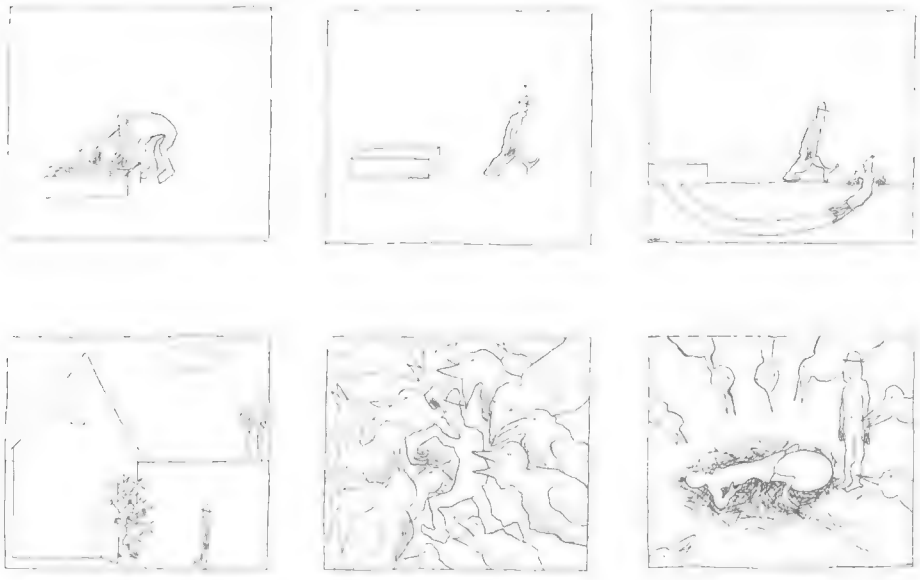

cirkel plaats. Ik zou wèl kunnen zeggen dat ik óók striptekenaar ben. Misschien ben ik wel bang voor degenen – 'de rechtlijnigen' - die vinden dat een mens één of maximaal twee dingen kan doen of zijn.'

Striprecord

Een wezenlijk onderdeel van de Alkmaarse expositie is het project waarbij kinderen op de zondagen van de tentoonstelling onder begeleiding van Mul werken aan 'het langste stripverhaal ter wereld'. De kunstenares maakte zelf het eerste strookje van drie plaatjes en laat kinderen de rest tekenen. Elke week wordt het meest opvallende kinderstripje gepubliceerd in *Alkmaars Weekblad*. Op de eerste zondag van 2002, daags voor het einde van de expositie, wil het Stedelijk Museum Alkmaar deze activiteit laten opnemen in *Guinness Book of Records*.

'Ik heb bewust een simpel figuurtje ontworpen', zegt Mul over haar aanzet voor dit opmerkelijke stripproject. 'Het is een driehoek met oogjes, een 'het', want het kan zowel een mannetje als een vrouwtje zijn. Zo kunnen de kinderen er maximaal hun fantasie op uitleven. Het driehoekje kan beentjes krijgen, of een dier worden met een staart, daar zijn de kinderen helemaal vrij in. Dit stripproject heb ik samen met de museummensen bedacht, ter promotie van het museum en mijn expositie.'

door
JEROEN MIRCK

Lia & Lex

Van de stripwereld staat Mul ver af. Toch heeft ze zo haar voorkeuren: 'Zelf heb ik vroeger allerlei strips gelezen: *Asterix*, *Lucky Luke*, en de bladen *Okki*, *Jippo*, *Taptoe* en *Donald Duck*. Tegenwoordig lees ik graag *Sigmund*, werk van **Gummbah**, *Professor Pi* en *Dirk-Jan*. Ik voel wel affiniteit met de cartoons van Gummbah, hoe anders ze ook zijn dan mijn eigen werk.'

Met haar eigen strip *Lia & Lex* probeert de kunstenares verschillende zaken uit te drukken. 'Het lijkt op het eerste oog te gaan om de relatie tussen man en vrouw, waarbij het fout gaat en weer goed komt. Maar de strip is voor mij ook een kapstok om weer te geven hoe mensen in het algemeen met elkaar omgaan. Of hoe iemand met zichzelf omgaat. Ik ben zowel Lia als Lex. Ik gebruik ze om dingen in mezelf uit te vechten, om opmerkelijke zaken te vergroten of belachelijk te maken.'

De reacties op *Lia & Lex* zijn wisselend, merkt Mul. 'Sommige mensen herkennen zichzelf er helemaal in, anderen snappen er niks van. Ik heb eens op een kunstmarkt in Helmond gestaan waar ik de boekjes van *Lia & Lex* verkocht. Dat was het goede publiek, want zij lezen de strip in *Brabants Dagblad*. Ik kreeg er directe reacties van vreemden, en dat vind ik heel belangrijk. Het soort mensen dat *Lia & Lex* leuk vindt, is doorgaans hoog opgeleid en in kunst geïnteresseerd.'

Oplossingen zoeken

'Ik wil de gevoelens en gedachten van mensen uitbeelden', zegt Mul. 'Ook moet er altijd een onverwachte wending in zitten. In stripverhaaltjes van drie plaatjes gebeurt altijd iets onverwachts. Het werken in series van drie beelden werkt voor mij heel goed. Hetzelfde onverwachte wat in mijn strips zit, stop ik ook in mijn beelden. Zo ontwierp ik een beeld met een gat in zijn buik, maar daar voegde ik ook een oplossing aan toe: ik hing er een zak aan die iets kon opvangen. Misschien zoek ik in mijn kunst wel de oplossing van dingen.'

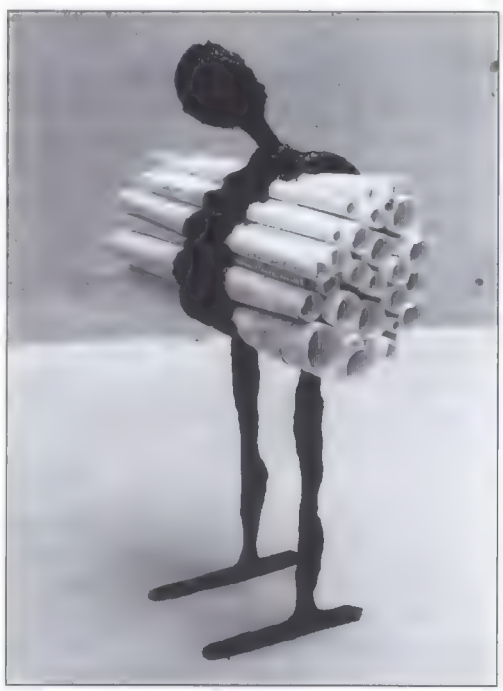

FOTO BEREND ULRICH

Over de nabije toekomst is Mul helder. 'Beelden blijven voorlopig voor mij het belangrijkst. Ook ben ik aan het schilderen geslagen en schrijf ik korte verhaaltjes.' Of er ooit nog een tweede boekje van *Lia & Lex* verschijnt, is nog maar de vraag. 'Het eerste boekje heb ik helemaal zelf geproduceerd. Daar gaat heel veel tijd in zitten. Het heeft me weinig opgeleverd, mede doordat het moeilijk was om het boekje goed te distribueren. Er komt alleen een nieuw boekje als ik een uitgever vind. Ik ga er niet opnieuw weer zoveel tijd in steken.'

Meer info over Anna Mul: www.anuka.nl

Boven, De stroken van *Lia & Lex* hebben meestal een absurde wending.

Rechts*, Dit beeld uit de Alkmaarse expositie heet *This book is dedicated to you.

***Links*, Uitnodiging voor de opening van Muls expositie.**

BOEKEN

Jeux d'influences. 30 Auteurs de bandes dessinées parlent de leurs livres fétiches

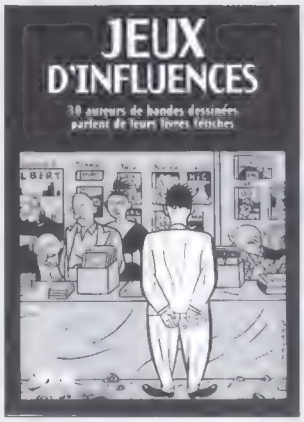

Barbier e.a.
PLG 2001
ISBN 2-9515578-0-9
Prijs €16.76
(176 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Welk stripalbum heeft je ertoe gebracht om zelf strips te gaan maken? En welk boek heeft je aangezet om daar mee door te gaan? Dertig, voornamelijk Franstalige stripmakers gaven hun antwoord op die twee vragen. De neerslag daarvan is te vinden in het boek *Jeux d'Influences*, het tweede deel in de 'Collection Mémoire Vive' van de Franse uitgever PLG (Plein La Gueule). Het is onduidelijk wie die twee vragen precies heeft gesteld, want de naam of namen van de redacteuren worden in het boek helaas niet genoemd. Waarschijnlijk zijn het **Philippe Morin**, **Dominique Poncet** en **Pierre-Marie Jamet**, de drijvende krachten achter het gelijknamige fanzine. De striptekenaars die hun vragen beantwoorden vormen een reeks die loopt van **Alex Barbier**, **Baru** en **Cosey**, via **Etienne Davodeau**, **Jean-Pierre Gibrat**, **Denis Lapière** en **Johan de Moor** naar **Michel Plessix**, **Tronchet** en **Vink**. Het zijn bekende namen, merendeels van stripmakers uit de na-oorlogse generaties. De oudste en de enige die voor 1945 is geboren is **José Muñoz** (1942); de jongste is **Jochen Gerner** (1970).
Met zo'n spreiding van leeftijden kunnen we de nodige variatie verwachten. Dat klopt ook wel als we de antwoorden even snel turven. Samen noemen de dertig striptekenaars niet minder dan 35 verschillende namen als antwoord op beide vragen. Tussendoor vallen er zelfs nog wel iets meer, want sommigen kunnen maar moeilijk kiezen. Veel overlap is er kortom niet. Ieder heeft zo zijn eigen voorkeur. Slechts enkele namen vallen meer dan een keer. Bij de eerste vraag wordt **Hergé** - dat viel te verwachten - maar liefst vijf keer genoemd. Hij moet het echter in populariteit afleggen tegen **André Franquin**, wiens naam zes keer valt. Opvallend als eerste inspiratie van beginnende tekenaars is verder **Maurice Tillieux** die een aantal keren in zeer lovende bewoordingen wordt genoemd. De jongere tekenaars noemen daarnaast ook nog **Hugo Pratt** (drie keer) als eerste inspiratiebron. De naam van Pratt valt ook de nodige keren als antwoord op de tweede vraag (vier keer). In die categorie moet hij die score delen met **Moebius/Giraud**, maar het verschaft hem bij elkaar toch een opvallende toppositie.
Wat moet je met zo'n boek? Je kan een lijstje maken zoals hierboven, maar daar ben je snel mee klaar. Een andere mogelijkheid is om de suggestie op te volgen die in de titel besloten ligt: loop met de antwoorden in de hand naar je boekenkast om te zien of er ook werkelijk sprake is van beïnvloeding. Dat levert soms voor de hand liggende uitkomsten op. Neem nu Pratt. Het is op zich niet zo vreemd dat hij - in dit geval met zijn avonturen van *Sergeant Kirk* - wordt genoemd door José Muñoz, en die op zijn beurt weer - voor zijn verhalen over de privédetective Alack Sinner - door Baru. Leg hun werk maar eens naast elkaar. Soms liggen de overeenkomsten echter minder voor de hand. Dat Cosey ook Pratt noemt, vind ik zelf bij voorbeeld opvallender. Hier lijkt het minder om de tekenstijl te gaan, als wel om de sfeer van het betreffende album, *La ballade de la mer salée*. Het is dezelfde dromerige sfeer, die we ook aantreffen in Cosey's album *Kate*, waar Vink op zijn beurt weer naar verwijst.
Is het boek de moeite van het aanschaffen waard? Eerlijk gezegd, eigenlijk niet. Met enkele observaties, zoals de bovenstaande, heb je het meeste wel gehad. De bundel bestaat uit tamelijk korte - wat mij betreft te korte - stukjes met veel plaatjes en de nodige witpagina's die het geheel nog enige omvang moeten geven. Het getekende voorwoord van **Lewis Trondheim** en de geschreven introductie van **Philippe Dumez** voegen ook niet al te veel toe. Het is wat weinig allemaal, kortom, voor de prijs van ruim 35 gulden. Of je moet het boek willen aanschaffen voor de lijst met korte biografieën achterin van alle stripschrijvers die in het boek bij name genoemd worden. Die informatie is echter ook wel op andere plekken te vinden.

GT

Mick Mac Adam: De onthoofde minnaars

Benn & Brunschwig
Arcadia 2001
ISBN 90-76926-05-0
Prijs ƒ43,50 / Bfr.870
(48 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Mic Mac Adam 1: De onthoofde geliefden

Benn & Brunschwig
Dargaud 2001
ISBN 90-6793-586-7
Prijs ƒ11 / Bfr.220
(48 pagina's, kleur, s.k.)

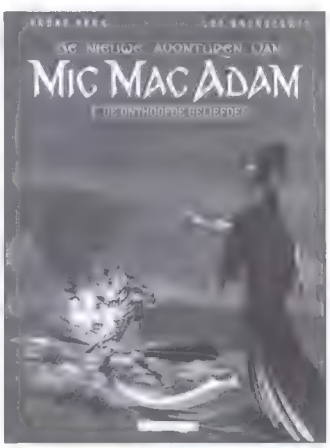

Wat is er toch met het moeras in Hillkirk? Spookt het er? Heerst het kwaad er? De Schotse detective Mick Mac Adam wil er het fijne van weten. *De onthoofde minnaars*, een mix van fantasy en historische fictie, speelt ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. Na een alarmerend telegram reist Mick van Londen per trein van Londen naar Hillkirk, waar hij in zijn prille jeugd op een kasteel woonde. Op een kwade dag verdwenen zijn ouders spoorloos in een aanpalend moeras. Twintig jaar later doen de nieuwe kasteelbewoners een gruwelijke ontdekking: ze stuiten op twee onthoofde skeletten aan de rand van het moeras. De Schotse speurder is zo bezig met zijn eigen geschiedenis dat vrijwel alles wat zich in en om de trein afspeelt hem ontgaat. Wat moeten tientallen soldaten en een journalist van een roddelblad in Hillkirk? Mick snapt het niet, maar gaat niet op onderzoek uit. Kort voor aankomst is er een incident. Even later begeeft een brug het en stort de trein in een rivier. Toeval? Mick krabbelt op de kant, redt een jonge medepassagier en reist door naar het kasteel. Daar hoort hij verontrustende verhalen over het moeras. Op zolder vindt hij een briefje met een oude boodschap van zijn vader 'Feeën be-

staan Mick. Ooit bewijs ik het je.' Hoe dit gruwelijke sprookje afloopt is te lezen in het vervolgalbum dat komend najaar verschijnt. Dan zal misschien eindelijk - want **André Beniest** (Benn) en **Luc Brunschwig** hebben een lange aanloop nodig - het mysterie worden opgelost. Voor liefhebbers van gedegen Brits speurwerk valt te hopen dat Brunschwig in het slotdeel wat meer ruimte laat voor de detectivekwaliteiten van Mick.

De Schotse detective in de geruite kilt Mick Mac Adam begon enkele jaren terug aan een nieuw leven. Nadat er dertien jaar geen enkel avontuur over hem verscheen, is *De onthoofde minnaars* al het vierde album sinds de herstart van de reeks in 1998. Ruim twintig jaar geleden bedachten André Beniest en **Stephen Desberg** hun detective. Beiden waren in die tijd bekend van werk in onder meer *Robbedoes*. Voor het eerst in de *Mac Adam*-reeks is het scenario niet van Desberg, in zijn plaats schreef Luc Brunschwig. Deze Franse scenarist is een liefhebber van films als *Seven* en *The silence of the lambs*. In zijn scenario's verwerkt hij elementen als horror en fantasy. Hij is als schrijver verantwoordelijk voor reeksen als *De macht der onschuldigen* (met tekenaar **Laurent Hirn**) en *De geest van Warren* met **Servain**. Ook ditmaal verschijnt het album bij Arcadia, organisator van de Mechelse stripdagen. *Mick Mac Adam* is één van de paradepaardjes van de Greyline-collectie, een nieuwe reeks op A4-formaat waarin de verhalen in potlood zijn uitgewerkt. De getekende pagina's zijn niet ingekleurd. De uitgever wil in de Greyline-collectie het stripverhaal als kunstvorm aan de lezer presenteren. Bijzonder aan dit vierde *Mick Mac Adam*-album is dat het uitgegeven wordt in combinatie met een schetsboek. Op zwaar tekenpapier en soms op transparanten staan daarin voorstudies voor het album. De ontstaansgeschiedenis van het getekende verhaal komt daarmee tot leven. De ontwikkeling van de eerste opzet in een aantal stappen tot de uiteindelijke vorm van een pagina is goed te volgen. En de artiest geeft aan de openbaarheid prijs welke keuzes hij gemaakt heeft. Benn is een tekenaar die met kleur veel aan de sfeer van zijn verhalen weet toe te voegen. Dat doet hij bij voorbeeld in de in de jaren veertig in Hollywood gesitueerde reeks *Woogee*.

Ook in zwart/wit staat Benn zijn mannetje, maar inkleuring zou het verhaal een extra dimensie hebben kunnen geven, denk je al bladerend. Dat blijkt niet het geval. Inmiddels verscheen ook een ingekleurde versie van het album. Mick heet nu ineens Mic. De riviermonsters hebben een vaal groene kleur, maar het maakt ze niet enger. In het album overheersen donkere tinten. Donkere luchten, zijn nog geen dreigende luchten. De jassen zijn bruin, het moeras is bruin, net als de aarde en zelfs de lucht. Bij nader inzien zat in het zwart/wit-album veel meer kleurnuance. In het fullcolour-verhaal is één van de mooiste plaatjes dat waarop een stoomlocomotief naar beneden dondert van een brug. Behalve wat rood van de kolen is de tekening verder zwart/wit.

EvdH

Bird 1: De tatoeage

Trillo & Bobillo
Prestige 2001
ISBN 90-76752-22-2
Prijs ƒ12,50 / Bfr. 250
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Met dit debuutalbum van scenarist **Juan Bobillo** (van wie alleen zijn geboortedatum van 1 januari 1910 valt te ontdekken) in samenwerking met **Carlos Trillo** (*Klaartje bij nacht* en *Fulu*) is een nieuwe serie gestart die zeer nieuwsgierig maakt naar de volgende delen.

Bird, een wereldberoemd fotomodel wordt op hardhandige wijze geconfronteerd met haar verleden. Ooit heette ze Jobeth en was ze erfgenaam van het zakenimperium Benton Group van haar ouders die bij een tragisch ongeval om het leven kwamen. Omdat haar broer Reginald jaloers was huurde hij een psychiater in om haar zogenaamd te helpen bij het verwerken van deze tragedie. Reginald zorgde ervoor dat Jobeths vriend Martin werd uitgeschakeld zodat dokter Elzemberger haar in zijn kliniek kon opsluiten. Hij maakte haar verslaafd aan het middel ZP-23, nog sterker dan heroïne. Jobeth wist uiteindelijk te ontsnappen met een grote hoeveelheid ZP-23. Op haar vlucht en onder invloed van de medicijnen liet ze zich op haar vlucht kaal scheren door een zwerver zodat ze onherkenbaar zou worden. Een Maori nam haar onder zijn hoede omdat ze leek op zijn kleindochter, Birdy. Hij versierde haar lichaam met een Maori-tatoeage, die als een grillige slang over haar lichaam danst. Ze noemde zichzelf Bird en werd ontdekt als model. Een ster was geboren.

Het verhaal begint als de door haar broer ingehuurde bodyguard Puños en huurmoordenaars Qu en Li haar identiteit hebben achterhaald en op bezoek komen in haar flat. Puños wil haar verhaal horen voordat hij haar zal vermoorden.

De strip is getekend en gekleurd in prachtige aardetinten, die heel goed de sfeer van het verhaal weergeven en het tot een waar genoegen maken om hem te lezen en te bekijken.

JD

Vanguard 1: De oogster van Amarna

MacNeil & Morrison
Prestige 2001
ISBN 90-76752–26-5
Prijs ƒ12,50 / Bfr.250
(48 pagina's, kleur, s.k.)

We bevinden ons anno 2525. De mensheid is samen met andere rassen de ruimte aan het koloniseren en stuit daarbij op het verzet van de Amarnanen

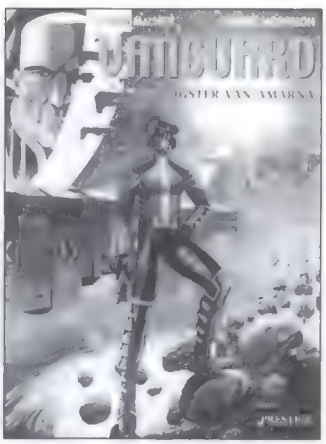

die beweren de mensheid geschapen te hebben. Beth Vanguard, dochter van een in de oorlog gelauwerde vader, wordt na een succesvolle geheime missie bevorderd tot luitenant op het machtige oorlogsschip de Cirocco. Gezagvoerder op dat schip is Tiberius Quill. Sinds deze zijn thuiswereld en familie verwoest zag door de Amarnaan Charos, bijgenaamd de oogster, zint de kapitein op wraak. Vanaf dan krijgt de strip de allure van een piratenverhaal in de ruimte, waar we dan ook alle klassieke ingrediënten van kunnen terugvinden. De kapitein regeert met ijzeren vuist en schuwt het niet de laserzweep boven te halen om discipline te handhaven. Als bij een confrontatie met Charos, deze de Cirocco entert, aarzelen de officieren niet het dek te ruimen met grove middelen en daarbij de eigen bemanning niet te ontzien. Een voorspelbare reactie van de bemanning volgt.

Zowel tekenaar **Colin McNeil** als schrijver **Robbie Morrison** hebben hun sporen verdiend via het Engelse tijdschrift *2000 AD* en hun *Judge Dredd*-verhalen. MacNeil kennen we trouwens nog van het *Dredd*-album *America*, verschenen bij Arboris. De tekeningen zijn functioneel en de tekenaar maakt handig gebruik van allerlei digitale technieken. Enkel de personages komen te hoekig over. Zowel inkleuringen en lay-out zijn echter zeer verzorgd. Eigenlijk betreft het hier meer een klassieke avonturenstrip bedekt onder een sciencefiction-mantel. Verwacht dan ook geen diepliggende verhaallijn, maar een vlotlezend *déjà-vu*verhaaltje om meteen weer te vergeten.

MC

Pech onderweg

Zak
Houtekiet/Harmonie 2001
ISBN 90-61966-24-0
Prijs *f* 21,82 / Bfr.437
(112 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Sinds een kleine vijftien jaar is de 52-jarige Gentenaar **Jacques Moeraert**, beter bekend als **Zak**, huiscartoonist van het Belgische progressieve dagblad *De Morgen*. Ook in Nederland vergaarde hij enige bekendheid met zijn cartoons in *de Volkskrant*, *De Limburger* en *De Groene Amsterdammer*. Een deel van zijn - vrij recente – cartoons is nu gebundeld in *Pech onderweg*. Omdat hij zijn cartoons gepubliceerd ziet op de opiniepagina's van *De Morgen* draagt Zak het stempel van 'politiek cartoonist' met zich mee, al wil hij dat zelf liever niet gezegd hebben. Tuurlijk, voor zijn cartoons haakt hij gretig in op de actualiteit, maar naar eigen zeggen vertrekt hij niet vanuit een bepaalde politieke mening, laat staan dat hij zijn meningen kenbaar zou willen maken. Een preker of moralist is het laatste wat Zak zou willen zijn. Er zit dan toch een flinke portie maatschappijkritiek in zijn cartoons verweven? Nou, niet bepaald. Zak wil gewoon creatief omspringen met de actualiteit, de actualiteit uit verrassende invalshoeken benaderen en mensen laten nadenken over de voorgekauwde kost die hen door de media wordt aangereikt. Op een grappige manier? Jazeker, al wil Zak allerminst een grappenmaker zijn. De vraag of je met sommige 'ernstige' zaken humor kunt bedrijven – laten we zeggen de jodenvervolging onder WO II of, recenter en dichter bij huis, de zaak van **Marc Dutroux** en de verdwenen kinderen - is bij hem niet aan de orde. Zak beschouwt zich niet als een 'grappenmaker', houdt ook helemaal niet grappenmakers. Hij behandelt bewust ernstige thema's, heeft respect voor de dingen die hij behandelt en is meer geïnteresseerd in de percepties van de gewone man dan in de ronkende verklaringen van politici. De 'gewone Vlaming' is inderdaad in *Pech onderweg* weer een dankbaar onderwerp gebleken: de kleinburgerlijke Vlaming op vakantie, met bierpens tot op de grond en bolletjeshemd (met een speciale vermelding voor de ramptoeristen), de kleinburgerlijke Vlaming en zijn visie op de vluchtelingenproblematiek, de noodzaak die hij voelt tot humanitaire hulp of toch op zijn minst op een goed – politiek correct – blaadje te staan, zijn oppervlakkige houding ten opzichte van mensenrechten, enzovoort. Een cartoonist als Zak, die voortdu- rend inspeelt op de actualiteit, beseft natuurlijk zelf ook wel dat zijn cartoons erg tijdgebonden zijn en snel gedateerd. De in *Pech onderweg* gebundelde cartoons van de heer Moeraert blijven evenwel herkenbaar om ook na de eerste lezing een glimlach, zij het een wrange, op de lippen te toveren. De oorlogen in Rwanda, Tsjetsenië, Kosovo, Algerije en Israël of de heisa rond asielzoekers en vluchtelingen zijn zo in het collectieve geheugen gegrift dat de cartoons die Zak erover maakt ook jaren na datum verstaanbaar zullen blijven. Schaterlachen is er bij Zak niet bij, maar is een bulderlach in situaties als deze niet veel cynischer en ongepaster dan het cy-

EN VERDER...

✷***Agent 327 14: Cacoïne en commando's*** *(Lodewijk, Meulenhoff). Dit album vormt niet alleen prettig leesvoer, maar is om een aantal redenen memorabel. Ten eerste omdat het Lodewijk meer dan 10 jaar gekost heeft om het af te maken. De eerste acht bladzijden verschenen in 1990 in Sjors en Sjimmie Stripblad, maar Lodewijk voltooide pas dit jaar het verhaal. Ten tweede omdat dit het laatste album is dat bij Meulenhoff verschijnt. Deel 15, De golem van Antwerpen, zal bij zusteruitgeverij De Boekerij verschijnen. En ten derde omdat er een schurkenrol is weggelegd voor de Sovjet-superheldin Octobriana, die in dit album Novembriana heet.* *(JvK)*

✷***Julia 2: Voorwerp van de liefde*** *(Berardi/Roi, Prestige). Terwijl de criminologe met haar privé-leven overhoop ligt, moordt de seriemoordenares waar zij achteraan zit erop los. Er is eerder sprake van een reeks voorvallen dan van echte ontwikkeling en dat maakt het verhaal redelijk saai. Het realistische tekenwerk is bloedmooi.* *(HW)*

WONDERLAND
VOOR AL UW STRIPS!
www.wonderlandstrips.nl

✷***Marsupilami 15: Wat is dit voor 'n circus?*** *(Batem/Dugomier, Marsu) Het décor is niet meer de jungle van Palombië, maar een circus. Het gele gevlekte dier haalt allerlei kattenkwaad uit in grapjes van één pagina lengte. De makers zijn erin geslaagd met de nieuwe situering - die een breed scala aan mogelijkheden biedt - leuke karakters te introduceren, maar deze komen nog niet genoeg uit de verf. De nieuwe opzet is nog niet veel, maar kan nog wel wat worden.* *(HW)*

✷***Melisande 9: Hypnosis*** *(Clarke/Gilson, Dupuis). Het heksje verlangt in de gags van dit album naar ware liefde en ziet ondertussen haar beste vriendin blunderen in een opleiding zelfhypnose. De plotjes zijn origineel en het tekenwerk is fris en verzorgd als altijd.* *(HW)*

✷***Niklos Koda 3: 'Inch Allah'*** *(Dufaux/Grenson, Lombard). Mede dankzij de sfeergevoelige inkleuring van Denoulet weet dit verhaal over duistere zaken in Marokkaans onroerend goed van begin tot eind de aandacht vast te houden.* *(HW)*

✷***Noortje 14: Altijd opgeruimd*** *(Klein/Steeman, VNU Tijdschriften). 'Altijd opgeruimd' slaat op het karakter van het guitige pubermeisje dat van haar kamer altijd een zootje maakt. Het album telt twee korte verhaaltjes en een aantal grapjes van één pagina die een lieve en onschuldige wereld neerzetten. Bij vlagen dreigt de strip iets te oubollig te worden, maar daar staat tegenover dat Noortje soms ook behoorlijk op de lachspieren weet te werken.* *(HW)*

✷***Oh lieve hemel 3: In de naam van de geestigen*** *(Stuf/Janry, Dupuis). Hoofdrolspeler in deze éénpagina-gagstrip is Petrus, die bij de ingang van het Paradijs bepaalt wie wel en wie niet naar binnen mag. Een origineel gegeven, maar op een weinig verrassende manier uitgewerkt. Deze strip is namelijk nauwelijks te onderscheiden van de vele andere humorstrips van Dupuis.* *(JvK)*

✷***Oki 3: Voorgevoelens*** *(Godard/Juszezak, Arboris). Oki treedt in dienst bij een modekoning die beweert voorspellende gaven te bezitten. Het Japanse meisje dreigt dit met de dood te moeten bekopen. Ingenieus plot, sprekende karakters, levende regie. Zo mooi gemaakt dat het helemaal niet erg is dat het even duurt voor het spannend wordt.* *(HW)*

✷***Paling en Ko 4: De Noormannen*** *(Ibañez, Arboris). Mits met mate geconsumeerd, kan er nog steeds uitbundig worden gelachen om de absurdistische streken van het duo. De lezer mag dan niet beschikken over een fijngevoelige en inlevende aard, want sadisme is een van de grootste drijfveren achter de vindingrijke humor van Ibañez.* *(HW)*

✷***Pardon lul 3: Van je retteketet*** *(De Kort, Big Balloon). Wel grof, maar op enkele geslaagde grappen na niet leuk. De tekeningen zijn nog slechter dan anders. Deze ongeïnspireerde knoeiboel lijkt amper op de eigenzinnige grollen van eerdere albums.* *(HW)*

nisme waarvan Zak wel eens – onterecht – beschuldigd wordt?

SvW

Het grote bedrog

Mandrafina & Trillo
Prestige 2001
ISBN 90-76752-31-1
Prijs *f* 13,95 / Bfr.279
(128 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Scenarist **Carlos Trillo**, geboren in 1943 te Argentinië, is waarschijnlijk één van de vruchtbaarste schrijvers van zijn land en daar maakt uitgeverij Prestige dankbaar gebruik van. Hij werkte al samen met een keur aan tekenaars, onder anderen **Jordi Bernet**, **Eduardo Risso** en **Horacio Altuna**. Met tekenaar **Mandrafina** maakte hij reeds de series *Spaghetti brothers* (nog niet vertaald), en *Dragger* (2 delen), verschenen bij Arboris.
Mandrafina is één van die zuidelijke tekenaars zoals Bernet en Pratt, die perfect de nuances van het zwart/wit beheersen.
De dictator van La Colinia, zit geplaagd met een oprukkend guerilla-leger. Om deze troepen in hun opmars te stuiten doet hij beroep op de schrijver van het volk, Meliton Batés. Deze komt op de proppen met een gewaagd plan: door de mythe van de perfecte maagd te creëren, ontneemt men de vrouwen hun wil om kinderen te krijgen, zodat het rebellenleger niet meer aangroeit. Als personificatie voor deze 'perfecte' maagd neemt men Malinche, het nichtje en tevens de gedwongen bedgenote van de oppermarionet. Het plan loopt perfect, tot een journalist foto's weet te trekken van een nummertje van 'de maagd' met de minister van justitie. Om publicatie te voorkomen wordt Iguana ingeschakeld. Dit hoofd van de politie, dat zijn hagedisachtige naam niet gestolen heeft, leeft enkel voor het sadisme. Als dan ook nog de halfbroer van minister Reynoso er zich mee moeit en Malinche in bescherming neemt, komen er meerdere ongure verhalen bovendrijven in La Colonia.
Trillo weeft constant de belevenissen en het verleden van de hoofdpersonen door elkaar, zonder dat dit de lezer te ver van het eigenlijke verhaal laat afdwalen. De tekenstijl van Mandrafina betrekt je als lezer nog dieper in het verhaal. Het is niet voor niets dat deze strip de prijs van beste buitenlands album 1998 te Angoulême wegkaapte. Het vervolg - dat het leven van inspecteur Iguana verder toelicht - verschijnt eerdaags.

MC

Titel zoekt boek

Verwey
Harmonie 2001
ISBN 90-6169-641-0
Prijs *f* 27,55 / Bfr.560
(112 pagina's, zwart/wit, h.k.)

Stefan Verwey tekende al voor de rubriek 'Dag In–Dag Uit' van *de Volkskrant* toen ik daar serieus aan mijn carrière als journalist begon te werken. Ik hield en houd van het opgewekte cynisme dat uit zijn tekeningen spreekt. Sombere typen bevolken zijn lijntekeningen. Ze begeven zich vol goede moed in tamelijk normale situaties, totdat de tekenaar grijnzend en in één draai de werkelijkheid vervormt en naar zijn hand zet. Met meestal gruwelijke gevolgen voor de getekende hoofdpersoon. De 'moord' wordt veelal voltrokken in de tekstballoon die de hoofdfiguur als een zwaard van Damocles boven het hoofd hangt.
Maar ik had hem nooit gezien.
Tot hij op een dag *zelf* zijn tekening kwam brengen op de krant. We hadden die dag onze eerste Apple Macintosh op de redactie gekregen, het model in zwart/wit dat later getooid werd met de titel 'Classic'. Veel floppy's laden en het tekenprogramma McDraw staat trots op het schermpje. Een drukpratende groep collega's vormt zich rond het apparaatje. Stefan komt er bij staan, lurkend aan zijn onafscheidelijke pijp. 'Hmm, kun je daar mee tekenen?' Een wat lijzige stem met een prominente zachte g: 'Laat mij 'ns m'n gang gaan'.
Hij gaat zitten en begint voorzichtig met de muis de eerste lijntjes te trekken. Hij heeft al snel de smaak en de slag te pakken. Voor onze verbaasde ogen ontstaat in rap tempo een winters polderlandschap, dik onder de sneeuw, met bomen en boerderijen aan de horizon. Twee schaatsers zwieren van links naar rechts over de tekening, voor en achter een lange stok. De voorste schaatser kijkt achterom. Dat had hij beter niet kunnen doen, want als laatste daad tekent Verwey met een draconische grijns op zijn pad een groot zwart wak met een bordje ernaast...
Gelach van de omstanders is zijn deel. De echte uitsmijter bewaart hij voor het laatst, net als in zijn tekeningen. Hij draait zich naar ons om en vraagt met een grijns: 'En, hoe krijg ik 'm nou in de krant?'
Dat zal altijd het eerste zijn waar ik aan denk als ik Stefans naam zie staan. Zoals op de jongste loot aan zijn stam: *Titel zoekt boek* uit 2001. Het is een bundeling van de tekeningen die iedere vrijdag staan in het boekenkatern Cicero van *de Volkskrant* en in de Belgische krant *De Standaard*.

RR

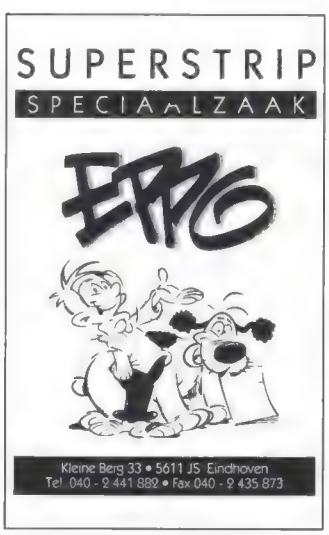

De uitroeptekens staan voor de volgende waarde-oordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! goed
!!! redelijk
!! matig
! slecht
... abominabel

GRAAG NODIGEN WIJ U UIT VOOR DE OPENING VAN DE TENTOONSTELLING
MARK RETERA HANGT IN LAMBIEK
OP DONDERDAG 22 NOVEMBER 18.00 UUR
IN GALERIE LAMBIEK
KERKSTRAAT 78 AMSTERDAM
020 6267543 WWW.LAMBIEK.NET

Dirkjan

Tot en met 31 januari 2002 is in Galerie Lambiek aan de Kerkstraat in Amsterdam de expositie *Dirkjan* te zien. Volgens de samenstellers kan iedereen hier met eigen ogen komen kijken waarom Dirkjan van **Mark Retera** onbetwist de leukste Nederlandse strip van dit moment is. Ook is een kijkje achter de coulissen van *Dirkjan* mogelijk, want naast originele tekeningen uit de strip zullen ook karikaturen en vrij werk Retera te zien zijn. De tentoonstelling is voor een deel ook te volgen op internet: *www.lambiek.net/expo.htm*

Mark Retera (Eindhoven, 1964), zo meldt het persbericht van Lambiek, schuift voor het eerst in zijn studententijd met een pen over het papier. Hij tekent voor het Nijmeegse studentenblad *ANS* en stripblad *Iris* en later voor professioneler publicaties als *SUM*, het inmiddels ter ziele gegane stripblad *Sjosji* en *Algemeen Dagblad*. Zijn karikaturen van politici en sportmensen, in de traditie van **David Levine**, verschijnen in *Panorama*. Echt furore maakt Retera met zijn strip *Dirkjan*, die in *Sjosji* werd voorgepubliceerd en waarvan uitgeverij Silvester het vijfde deel net heeft uitgebracht. Een slungelige eeuwige student die het voortdurend te stellen heeft met vrouwen, pizzakoeriers, kabouters en zijn ergste vijand, zichzelf. *Dirkjan* staat tegenwoordig in *Veronica*. Het Amsterdamse Fonds voor de Kunst kende Retera afgelopen september haar jaarlijkse Dirk Wiardaprijs voor illustratie toe.

RS

Crumb in Stedelijk

In het Amsterdamse Stedelijk Museum loopt nog tot en met 20 januari de tentoonstelling *Eye Infection*, waarvan ook strips van **Robert Crumb** een onderdeel vormen. Samensteller is gastconservator en kunstverzamelaar **Christiaan Braun**. Hij stelde een expositie samen die kunst toont, gemaakt uit een fascinatie voor extreem menselijk gedrag. Naast Crumb hangen er werken van vier andere anti-mainstream-kunstenaars: **H.C. Westermann**, **Peter Saul**, **Jim Nutt** en **Mike Kelley**. Braun koos dit vijftal uit onder het motto: *'It's beter to be hated for what you are, than to be loved for what you're not'*.

Naast het obsessieve wellustige werk van Crumb zijn er tekeningen van Westermann te zien, die gruwelijk oorlogsgeweld in de dagelijkse realiteit toont. Van Jim Nutt hangen er bizarre portretten. Schilder Peter Saul hanteert een psychedelische pop-art achtige tekenstijl en van Mike Kelley is een portrettengalerij van denkers en kunstenaars opgenomen. Volgens *NRC Handelsblad* past het vijftal in de traditie van het groteske, beginnend bij de Romeinse oudheid, via Renaissance, barok en rococo, naar het surrealisme. Het gaat bij hen vaak om vervormingen en overdrijvingen van trivialiteiten, uit kwaadheid of een drang naar destructie, maar dan wel op een verheven manier vormgeven.

Wie overigens Crumb een keer in levende lijve wil zien, zal op 23 januari naar het Tilburgse folkfestival moeten komen. Daar treedt hij met zijn Franse band *Les Primitifs du Futur* op. Wel onder voorbehoud, want het eerder aangekondigde optreden van zijn andere band *The Cheap Suit Serenaders* tijdens de komende Stripdagen Turnhout is afgelast.

Eye Infection, in: Stedelijk Museum, Paulus Potterstraat 13, Amsterdam, open: dagelijks 10-17 uur. Prijs catalogus: *f*85 / Bfr.1700.

RS

Stripgidsdagen

Zaterdag 15 december en zondag 16 december staat Turnhout voor de 24e keer in de belangstelling van stripminnend België en Nederland, want dan kunnen de Stripgidsdagen weer worden bezocht. Er zijn verschillende attracties. Zo kunnen bezoekers naar acht tentoonstellingen of naar een stripboekenbeurs. Bovendien komen 50 stripmakers om te signeren.

Hoogtepunt van de dagen is de uitreiking van de Bronzen Adhemar. Dit jaar is Marvano de gelukkige. De jury licht de keuze voor Marvano als volgt toe: 'Striptekenaar Marvano verdient de Bronzen Adhemar 2001 op basis van de sciencefiction-reeksen *Eeuwige Oorlog* en *Dallas Barr*. De jury is getroffen door de manier waarop Marvano op geloofwaardige wijze gestalte geeft aan een pessimistisch wereldbeeld waarin de kloof tussen arm en rijk altijd groter wordt. De Bronzen Adhemar Laureaat hanteert een sterke internationale tekenstijl die, ondanks zijn afstandelijkheid, de lezer naar de keel grijpt. Marvano is één van de eerste Vlaamse striptekenaars die Amerikaanse comic-achtige sf dichter bij het publiek heeft gebracht'.

De prijs is een levensechte Bronzen Adhemar (uit de *Nero*-strip van **Marc Sleen**) die wordt gemaakt door **Frank-Ivo Van Damme**, directeur van de Academie in Merksem. Aan de Bronzen Adhemar is geen geld verbonden, het is een prijs om de eer. Eerdere winnaars waren onder anderen **Hec Leemans**, **Erika Raven**, **Dirk Stallaert** en **Ferry**.

Meer info: *www.stripgidsdagen.be*

HW

Kama's kleinkunst

Enige tijd terug verscheen bij uitgeverij Houtekiet/Fontein het boek *De zanger is ziek vandaag*, met 138 liedteksten en 36 nieuwe tekeningen van *Kamagurka*.

De liedteksten zijn afkomstig uit Kama's volledige muzikale carrière, dus er werden zowel liedjes opgenomen uit zijn begintijd met de *Dachau Dollies* (*I'm only sixteen and I have gangreen*) als uit zijn succesvolle samenwerking met de Belgische 'voice of the millennium' **Eddy Wally** (*In het heelal*).

De zanger is ziek vandaag (ISBN 90-5240-578-6) kost *f*34,95 / Bfr.699 en telt 240 zwart/wit-pagina's. Niet alle liedteksten zijn even sterk, maar het is weer echt genieten van de bekende subtiele Kamagurka-humor:

Als de bom valt
en jij omvalt
en mijn kop spat
gans de muur nat

Dan zijn wij allebei dood
Allebei goed voor de goot
Dan zijn wij allebei dood
Allebei smeerbaar op brood

Mjammie!

AvO

Little Lit vertaald

Na zijn meesterwerk *Maus* is **Art Spiegelman** zich mede gaan richten op kinderstrips. Dat resulteerde in 1999 in de bundel *Little Lit*, waarover hij de redactie voerde samen met zijn vrouw **Françoise Mouly**, die kunstredacteur is bij *The New Yorker*. Het heeft even geduurd, maar nu is dit fraai vormgegeven boek ook verschenen in de Nederlandse taal, getiteld *Little Lit: Volksbeeldverhalen & Sprookjesstrips*. De ware liefhebber wordt dubbel bediend, want tegelijkertijd verscheen de Ameri-

kaanse editie van een tweede *Little Lit*, onder de noemer *Strange Stories for Strange Kids*.

Beide boeken zijn zeker voor vormgevers een lust voor het oog. Tot in de kleinste details (schutbladen, paginanummering, colofon) ademen de albums een speelse sfeer. In het eerste album (de Nederlandse uitgave van Oog & Blik/Harmonie) draait het allemaal om (her)vertelde sprookjes en volksverhalen. Uiteraard levert Spiegelman zelf een bijdrage, maar hij verzamelde ook de medewerking van gerenommeerde auteurs als **Daniel Clowes**, **Joost Swarte**, **Lorenzo Mattotti**, **Charles Burns**, **Ever Meulen** en **David Mazzucchelli**. Uit de oude doos komt een kinderstrip van **Walt Kelly**. Hoogtepunt is het door **Chris Ware** ontworpen bordspel.

In het tweede album (een uitgave van Spiegelmans eigen uitgeverij RAW Junior) staan enge en vreemde verhalen centraal. Veel Amerikaanse illustratoren passeren de revue, maar ook een enkele Europese stripmaker. Zo maakte **Lewis Trondheim** een ludieke zoekplaatstrip en vertelt **Jacques de Loustal** een verhaal op tekst van de Amerikaanse topauteur **Paul Auster**. Een must-have voor wie niet wil wachten op de Nederlandse vertaling.

Little Lit 1 (Oog & Blik/De Harmonie), ISBN 90-5492-025-4. Prijs *f*54,87 / Bfr.1004. *Little Lit 2* (RAW Junior), ISBN 0-06-028626-1. Prijs *f*58,40 / Bfr.1168. Meer info: *www.little-lit.com* .

JM

Van Driel in Galerie Vips

Is het werk van **Toon van Driel** nu ook al salonfähig? In de Rotterdamse Galerie Vips zijn tot en met 9 december humoristische schilderijen van de striptekenaar tentoongesteld. Van Driel vertelde tegen Radio 1 dat hij om zijn laatste scheiding te verwerken zijn huis opnieuw wilde inrichten. Hij maakte onder meer grote schilderijen met grappen rond de figuren uit zijn strip *De stamgasten* en hing ze aan de muur. 'Mensen die op bezoek kwamen, reageerden enthousiast en vroegen of ze zo'n schilderij konden kopen.' Galerie Vips kreeg er lucht van en benaderde Van Driel voor een expositie van dit vrije werk.

Het kan dan ook haast geen toeval zijn dat *Algemeen Dagblad*, waarvan Toonl huistekenaar is, sinds enkele weken in het zaterdagse kleurenmagazine paginagrote dierencartoons van hem plaatst.

Toon van Driel. The best of..., in: Galerie Vips, Witte de Withstraat 2, Rotterdam. Open: donderdag t/m zondag van 12-18 uur en op afspraak.

Info: (+31)(0)10-2062280.

RS

Dilbert beweegt!

Welke kantoorslaaf kent hem niet? Zijn stripjes hangen op ieder prikbord dat het Nederlandse bedrijfsleven rijk is. Dilbert is een idool. Zijn maker **Scott Adams** verdient goed met de korte stripverhaaltjes die in meer dan 1900 kranten over de hele wereld staan. En het succes groeit nog steeds, want nu is er een televisieserie die vanaf zaterdag 1 december rond 16.45 uur wordt uitgezonden door NET 5. Uitvoerend producent van de tv-reeks is **Larry Charles**, die bekend is van onder meer *Mad about you* en *Seinfeld*. **Daniel Stern** spreekt de stem van Dilbert in. Deze acteur was eerder te horen in *The wonder years*. Kijken dus!

HW

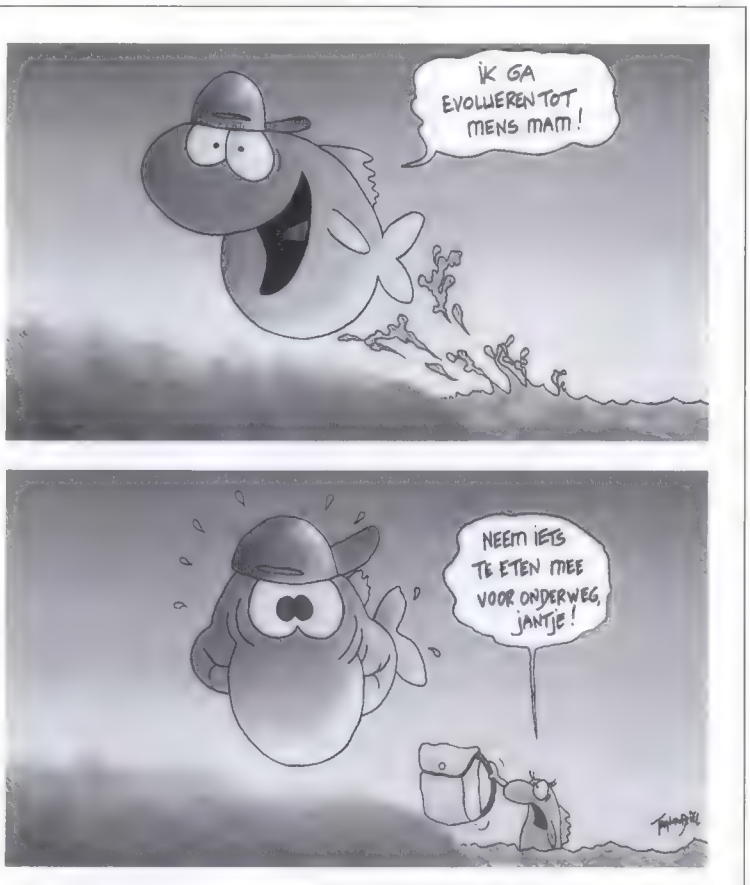

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD
HART VER WAR MEND
GESPECIALISEERD IN US COMICS EN TWEEDEHANDSSTRIPS INKOOP EN VERKOOP
ROTTERDAM

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

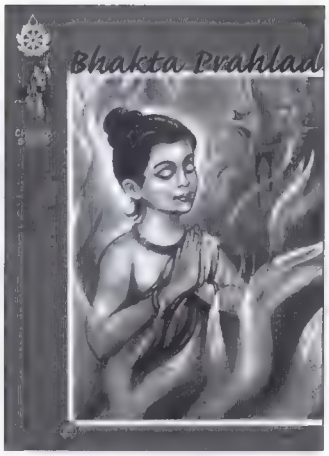

Vedische Strips

Tijdens De Stripdagen in Den Bosch was er een stand vol stripboekjes met een Indiaas tintje. De kaften van de afzonderlijke deeltjes waren rood getint en er bleken al meer dan dertig afleveringen verschenen, waarbij een totale oplage van 90.000 stuks is bereikt. Bij navraag bleek het de makers niet om exotisme of commercie te doen, maar om religie. De naam van de uitgeverij is Gopal Jiu en op hun website (*www.gopaljiu.com*) staat te lezen dat deze is opgericht 'met het doel een duidelijk beeld te presenteren van de Vedische filosofie, religie, cultuur en wetenschap'.

Volgens de uitgever blijkt uit de Veda's 'dat werkelijke filosofie, religie en wetenschap onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn' en zij wil door middel van de diverse uitgaven dit voor iedereen begrijpelijk en duidelijk te maken. Achterliggend doel is het welzijn van het individu en de maatschappij.

De stripboekjes bieden een blik op de Vedische religie, filosofie, cultuur en wetenschap. Desondanks zijn het prettig leesbare verhaaltjes vol spannende bovennatuurlijke verschijnselen die ook de minder religieus geïnteresseerde lezer zal kunnen bekoren. De boekjes zijn geproduceerd in India en de kwaliteit van de scenario's en de tekeningen is niet geweldig. Maar wie let daar nou op bij zulke charmante stukjes exotisch cultuurgoed? En voor de leken staat in elke aflevering een verklarende woordenlijst. Zo kunt u bij voorbeeld in deeltje 32 - *Bhakta Prahlad* - niet alleen leren hoe **Visnu** streed tegen de machtige demon **Hiranyakashipu** door van diens zoon zijn wijze gezant te maken, maar kunt u in de woordenlijst ook vernemen wat een Kamandalu en een Asura is. Een aanrader dus.

HW

Steun voor Vlaamse stripauteurs in spe

Het startbanenplan van de Vlaamse minis-

PIETER VAN EENOGEHE

STEVEN SELSCHOTTER

ter van Werkgelegenheid **Landuyt** staat dit jaar in het teken van het stripverhaal. De Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) organiseerde dit voorjaar een stripwedstrijd met als thema 'de start van een loopbaan'. Uit 66 inzendingen selecteerde een jury van professionals en leken tien laureaten. Hun korte verhalen zijn nu gebundeld in een album – oplage 40.000 exemplaren - met dezelfde naam, *De start van een loopbaan*. Bovendien worden van het werk van elke laureaat vijf portfolio's gemaakt, om aan eventueel geïnteresseerde uitgeverijen te kunnen aanbieden. Tenslotte wil het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal hun werk exposeren.

Zoals steeds bij dergelijke bundelingen van jong talent is het niveau van de bijdragen sterk uiteenlopend. Ongeveer de helft van de bekroonde pagina's lijkt niet meer dan een zwaktebod en doet het ergste vermoeden over de inzendingen die het niet hebben gehaald. Maar de andere helft is degelijk tot sterk en bevestigt dat er in Vlaanderen heus geen gebrek is aan striptalent. Best mogelijk dat we nog veel zullen horen van **Pieter Van Eenoghe**, **Bram Crevits**, **Ruben De Kievith**, **Stijn Gisquiere** en **Dennis Gregorius**. Al valt het op dat geen enkele laureaat zich echt lekker voelt bij het opgelegde thema, dat nauwelijks kan inspireren.

Toch rijst de vraag of men van de overheid geen structurele aanpak mag verlangen. In het beste geval biedt zo'n eenmalig initiatief een handvol jongeren de springplank die ze nodig hadden om op te vallen bij een uitgever. Maar moet een volgende lichting dan wachten op een toevallige, volgende wedstrijd? Vermoedelijk zijn aspirant-stripauteurs beter af met stages en workshops, of een brochure met nuttige informatie over de Vlaamse stripwereld.

De start van een loopbaan is niet in de handel verkrijgbaar.

Info: VDAB, telefoon (+32)(0)70-345000.

MK

Sjors en Wiske Weekblad

Liefhebbers van kruisbestuivingen zitten goed bij *Suske en Wiske Weekblad*. In nummer 44 stond allereerst een aflevering van de nieuwe serie *De strip van 7* waarin de series *Suske en Wiske*, *Nero*, *De Rode Ridder*, *Biebel*, *Urbanus*, *Kiekeboe* en *FC De Kampioenen* zijn geïntegreerd voor het avontuur *Het geheim van de kousenband*. De karakters uit de verschillende reeksen nemen steeds het estafettestokje van elkaar over en vullen per groep een paar achtereenvolgende pagina's. Het verhaal

GAS & LICHT door André Wijntjes

Natuurlijk publiceren (strip)tekenaars al van oudsher hun werk in diverse kranten en tijdschriften, maar sinds de voorpublicatiemogelijkheden in reguliere stripweekbladen in Nederland verschraald zijn - alleen *Donald Duck*, *Tina* en de Malmberg-bladen als *Taptoe* resteren nog - versnippert het aanbod meer dan ooit. In welke bladen is in vredesnaam werk van en over die auteurs te vinden? En hoe krijg je dat allemaal op je netvlies?

Vanaf dit nummer brengen wij regelmatig licht in de duisternis en maken overzichtelijk waar al die lievelingsauteurs hun gas en licht van betalen.

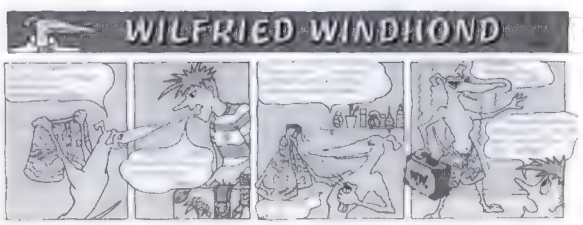

BARREVELD, JAN DIRK
- Illustraties bij eindexamenjournaal (*Algemeen Dagblad* 16-05-01 t/m 02-06-01)

BOOGAARD, THEO VAN DEN
- Cover (*HP/De Tijd* 0134)
- Illustraties bij 'De geheimen van het zomerversieren' (*Men's Health* 0106)

BOSCH, MICHAEL VAN DEN
- Portretten (*Voetbaltotaal*)

DELEO, RAOUL
- *De zomer van Deleo* (*Algemeen Dagblad* 21-07-01 t/m 27-07-01)

DEX & BOLLE HERT PRODUCTIES
- *Koots* (*Spits*, dagelijks)

DORRENBOOM, PIETER
- *De polaroid* (*Algemeen Dagblad* 18-08-01 t/m 24-08-01)

DRIEL, TOON VAN
- *Toon* (*AD Magazine* vanaf 13-10-01)
- *Henk Houdgreep* (*Judo Magazine* t/m eind 2000)
- *De reiziger* (*Spits* t/m 27-04-01)

ES, TOMMY VAN
- *Mijnheer van Es wacht op antwoord* (*Spits* 01-05-01 t/m 31-07-01)

GRAAFF, IEN DE
- *Wilfried Windhond* (*Judo Magazine* vanaf maart 2001)

HARTJES, MAAIKE
- Illustraties (*Aaneen* vanaf 0101)

HELM, ALBO
- Illustraties (*Van huis uit* vanaf maart 2001)

HOF, MAURICE
- *The invasion of the terrible giants/Foxx Tracker's blood-chilling adventures*, 4 pagina's (*Samsonic* juli/augustus 2001)

ILAH
- *Cordelia* (*Algemeen Dagblad* 14-07-01 t/m 20-07-01)

JAGER, GERRIT DE
- Zonder titel (*Algemeen Dagblad* 07-07-01 t/m 13-07-01)
- *Even bellen* (= Familie Doorzon) (*Even Apeldoorn...* van Centraal Beheer, vanaf voorjaar 2001)

KOLK, HANCO & WIT, PETER DE
- Aankondiging *Gilles de Geus* (*Veronica* 0039)
- *Gilles de Geus: De 7 provinciën* (*Veronica* 0040 t/m 0131)
- *Gilles de Geus: Spionage* (*Veronica* 0132 t/m 0139)
- *Gilles de Geus: 90-60-90* (*Veronica* 0140 t/m 0147)

KRIEK, ERIK
- Illustraties (Festivalbijlage Lowlands bij *de Volkskrant* van 01-08-01)
- Illustraties bij artikel *De Erik Kriek Show* door **D.K.** (*Carp* 0136)
- Illustratie bij interview *De totale Kriek* door **Peter Hoomans** (*HP/De Tijd* 0131)
- Illustraties en cover bij interview *Ei, sik en bril* door **Peter van Brummelen.** (*Het Parool* 30-08-01)
- Interview *Gutsman: Gemaskerde verdediger van mannelijke ontoereikendheid* (Penthouse 0109)
- Kort interview (*Nieuwe Revu* 0136)

KUIJPERS, HENK
- Interview *De Franka-wereld van Henk Kuijpers* door **Jacob Moerman** (*BN/De Stem* 22-05-01)
- *Franka: De tanden van de draak* (*Veronica* 0031 tot 0123)
- Aankondiging *Franka* (*Veronica* 0124)
- *Franka: De ondergang van de donderdraak* (*Veronica* 0125 t/m heden)

LANDMAN, YURI
- Illustraties (Festivalbijlage Lowlands bij *de Volkskrant* van 01-08-01)

LODEWIJK, MARTIN
- *Agent 327: Uit het archief* (*Algemeen Dagblad* 23-06-01 t/m 26-06-01)
- *Agent 327: Dossier onderwater* (*AD* 27-06-01 t/m 18-08-01)
- *Agent 327: Uit het archief* (*AD* 20-08-01)

draait om een kousenband die ongeluk brengt.

En nog een eigenaardigheid: Urbanus is verwikkeld in het avontuur *De laatste Hollander* en kwam tijdens zijn tocht door Nederland al bij stripwinkel Lambiek in Amsterdam. In nummer 44 valt hij binnen in het theater waar Sjors en Sjimmie net aan een optreden beginnen. Het Nederlandse duo blijkt nog nooit van de Belgische grappenmaker te hebben gehoord. Wellicht dat *Urbanus* daarom nooit in het weekblad van Sjors en Sjimmie is verschenen?

HW

DE OPPORTUNISTEN

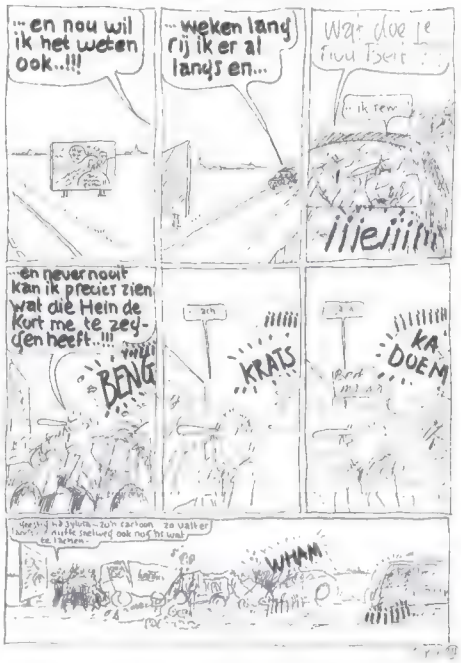
...en nou wil ik het weten ook..!!!
...weken lang rij ik er al langs en...
Wat doe je nou hier?
...ik rem...
iiiejiiiii
...en nevernooit kan ik precies zien wat die Hein de Kort me te zeggen heeft...!!!
BENG
KRATS
KA DOEM
WHAM

Linksrijden

Heeft u ze al op de snelweg gezien? De borden die automobilisten erop attent moet maken dat ze niet te lang op de linkerstrook moeten blijven rijden. Ze zijn ontworpen door **Hein de Kort**, in het kader van een campagne tegen onnodig linksrijden van het ministerie van Verkeer & Waterstaat en het Verbond van Verzekeraars. **Frank Pels**, de striptekenende reclamemaker, keurde ze in zijn wekelijkse strip *De opportunisten* in *Adformatie* op hun zeggingskracht.

RS

Kunst aus Entenhausen

De Galerij der Groten was jarenlang het paradepaardje van het vrolijke weekblad *Donald Duck*. Voor deze reeks schilderde **Harry Balm** parodieën op bekende schilderijen - zoals *De nachtwacht* - maar bracht ook bekende filmsterren en historische personen in beeld. Uiteraard werden ze stuk voor stuk van een snavel voorzien en kregen ze ook toepasselijke Duck-namen. In de bijbehorende verhaaltjes - die door onder anderen **Thom Roep** werden geschreven - werd op luchtige wijze de geschiedenis van het betreffende schilderij of persoon uit de doeken gedaan. Balm werd tot deze reeks geïnspireerd door een aantal soortgelijke prenten die in de jaren veertig door Amerikaanse Disney-tekenaars waren gemaakt en Balms prenten genieten wereldwijd bekendheid, mede door de posters die de redactie van *Donald Duck* aan haar relaties stuurde. Vooral de kunstdruk van *De nachtwacht* hangt wereldwijd aan de muren van Disneyredacties en er belandde zelfs een exemplaar aan de muur van **Carl Barks**. Maar met de pensionering van Balm kwam ook een einde

- Aankondiging Agent 327 (AD 21-08-01)
- Agent 327: De Golem van Antwerpen (AD 22-08-01 t/m heden) N.B. Gedurende de loop van het verhaal verschijnen er regelmatig intermezzo-afleveringen die niet in het uiteindelijke album zullen verschijnen! Data: 31-08-01, 07-09-01, 13-09-01, 18-09-01 t/m 28-09-01, 05-10-01, 12-10-01 t/m 20-10-01, 30-10-01, 31-10-01 en 03-11-01.

LORENZO
- Zonder titel (Aaneen)

NOLTA, MARLÈN
- Erik & Betty op vakantie (Algemeen Dagblad 28-07-01 t/m 03-08-01)
- Máxi on tour-cartoon (AD wekelijks vanaf 22-09-01)

NOODWEER, STUDIO
- Distelhof (Spits vanaf 01-08-01)

OOSTERWIJK, ALOYS
- Illustraties (Internet Panorama)
- Willems Wereld (Panorama)
- Illustraties bij Help dokter, ik heb cyberchondriel! (Panorama 0124)
- Illustraties bij Altijd succes bij de vrouwen (Panorama 0125)
- Illustraties bij Lekker de lucht in (Panorama 0131)
- Illustraties bij Was ik maar thuis gebleven (Panorama 0136)
- Diverse illustraties (Panorama Zomer zomer 2001)

OPLAND
- Artikelen en cartoons naar aanleiding van het overlijden van de auteur (De Groene Amsterdammer 28-07-01)
- Artikel Ode aan Opland (de Volkskrant 21-07-01)
- Cartoons van **Jaap Vegter**, **Wim Boost**, **Paul Kusters**, **Frits Müller**, **Joep Bertrams**, **Peter van Straaten**, **Stefan Verwey**, **Theo Gootjes**, **Len Munnik** en **Arend van Dam** naar aanleiding van het overlijden van de auteur (de Volkskrant 21-07-01)

PATHUIS, MAARTEN
- Cartoons (Rotterdam juli 2001)

PAULUSSEN, WOUT & VEEN, HERMAN VAN
- Jan Kaman (Voetbaltotaal vanaf augustus 2001)

PONTIAC, PETER
- Coverlogo (Schokkend nieuws)
- Cover (Schokkend nieuws 50 mei/juni 2001)

RETERA, MARK
- Dirkjan (Veronica vanaf 9930)
- Karikaturen (Panorama, om het andere nummer)
- Illustratie bij artikel Lang leve brood (Panorama 0130)
- Dirkjan (De week van het leren augustus 2001)

ROOIE OORTJES-AUTEURS
- Rooie Oortjes, 8 pagina's (Foxy vanaf juni 2001)

RUIJTERS, MARCEL
- Illustraties (Festivalbijlage Lowlands bij de Volkskrant van 01-08-01)

SPRAAKMAN, ROY
- Zij van hiernaast (Van huis uit vanaf maart 2001)

STOK, BARBARA
- De kwelling die vakantie heet (Algemeen Dagblad 11-08-01 t/m 17-08-01)

TOL, JEAN-MARC VAN
- Cartoon (Aaneen, vanaf 0101)
- Fokke & Sukke (immer met **John Reid** en **Bastiaan Geleijnse**) en illustraties (Festivalbijlage Lowlands bij de Volkskrant van 01-08-01)
- Fokke & Sukke (Fstvlkrnt, de Festivalkrant van het Holland Festival juni 2001)
- Fokke & Sukke (De sport- en cultuurkrant voor studentes voorjaarseditie 2001)
- Tullie (Van huis uit t/m december 2000)
- Illustraties (Van huis uit t/m december 2000)

TOONDER, MARTEN
- Interview Vreemdeling in eigen land door **Gerard van Putten** (De Gelderlander 14-07-01)

TYPEX
- Rubriekslogo's (Schokkend nieuws)

VERBURG, WILLEM
- The Industry, 5 pagina's (Samsonic, mei/juni 2001)

VRIENDS, JAN
- De zomer van Jan Jaap (Algemeen Dagblad 04-08-01 t/m 10-08-01)

WIT, PETER DE
- De Volkskrant doet eindexamen (de Volkskrant 17-05-01 t/m 02-06-01)
- Sigmund, de consultants lopen vanuit het kantoor van Sigmund over de hele pagina van de rubriek 'Dag in-Dag uit' (de Volkskrant 03-07-01)
- Interview door Pieter Webeling (Rails juli/augustus 2001)

De auteur bundelt regelmatig zijn overzichten in handzame boekjes. In februari 2002 verschijnt bij voorbeeld een boekje over deze materie (periode 1998 tot eind 2001) bij uitgeverij Kippenvel. Tips voor deze rubriek over strips en illustraties kunt u zenden aan André Wijntjes, Reigerstraat 6, 3161 TN Rhoon, of via e-mail: *andrewijntjes@igr.nl*

aan de reeks en dreigde zijn prenten in het vergeethoekje te belanden.

Totdat De Galerij der Groten in Duitsland werd ontdekt. Daar verscheen onlangs bij Ehapa het fraaie boek *Kunst aus Entenhausen* (56 pagina's, gekartonneerd, ISBN 3-7704-0416-5, €15,30), met tweeëntwintig beroemde eenden. Er werden vijf prenten gekozen uit de Amerikaanse prenten van de jaren veertig, de overige zijn van de hand van Balm. Zoals je van een dergelijke uitgave mag verwachten, werden de tekeningen perfect gereproduceerd zodat ze nu tot hun recht komen. In *Donald Duck* waren de afdrukken meestal wazig, maar nu is dus goed te zien hoe knap de prenten van Balm in elkaar zitten. Wat vooral opvalt zijn de realistische decors die Balm schilderde en waar hij zich helemaal in heeft uitgeleefd. Ondanks dat de Duckkoppen karikaturaal zijn geschilderd, blijkt dit een goede combinatie en door de vele details en het vrolijke, felle kleurgebruik krijgt het oog geen rust. Op die manier leveren zelfs historische naarlingen als **Caligula**, **Atilla** en **Raspoetin** nog een kijkfeest op.

Typisch Duits zijn de teksten die de prenten begeleiden. De verduckte namen kwamen te vervallen en er werden nieuwe verhalen geschreven waarin op serieuze toon uitgebreid op de geschiedenis van de betreffende Duck wordt ingegaan. Ook wordt er uitgebreid commentaar gegeven op de manier waarop Balm de scène in beeld heeft gebracht.

In totaal maakte Balm zo'n zestig van dit soort prenten, waarvan er zeventien in dit boek zijn afgedrukt. Het smaakt dus naar meer en het is voor de echte Duck-liefhebber zeker de moeite waard om uit Duitsland te laten overkomen. Of eigenlijk: welke uitgever durft het aan zo'n boek in het Nederlands te brengen?

RvdN

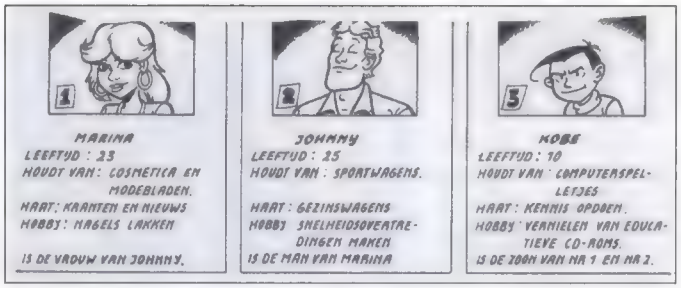

Tienerzwangerschap II

In het vorige nummer van *Stripschrift* meldden we dat er in het laatste *Suske en Wiske*-album *Big Mother* sprake is van een onbedoelde tienerzwangerschap: de deelnemers aan Big Mother - Marina van 26 en Johnny van 28 - zijn de ouders van deelnemertje Kobe van 10 jaar. Curieus genoeg blijkt uit de voorpublicatie dat Marina op een nog jeugdiger leeftijd zwanger is geraakt. In dezelfde strook als die uit het album, die onder meer in *De Gelderlander* heeft gestaan, zijn Marina (23) en Johnny (25) plotseling drie jaar jonger! Zouden ze bij Standaard gedacht hebben dat een kind baren op 16-jarige leeftijd minder opheffmakend is dan op 13-jarige leeftijd?

RS

Pijnlijk plagiaat, technische tekenblunders, bedenkelijke bronnen, lullige letterfouten, opvallende overeenkomsten, bedoeld of onbedoeld... we zijn er dol op. Stuur beschrijvingen, liefst met goede (kleur)kopie, naar AARGH! Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam

STAPELTJE SECUNDAIR

BRABANT STRIP MAGAZINE 90

Het jongste nummer van dit Belgische tijdschrift heeft als titel 'Kuifje en de filatelie'. **Jozef Peeters** ging zeer zorgvuldig te werk en wist verschillende soorten postzegels en stempels te duiden en vond zelfs *Kuifje*-zegels uit Angola. De redactie drukte heus briefpapier van Kuifje bij dit artikel af en pleziert zo twee soorten verzamelaars. (HW)

Info: Berreweide 34, 1840 Londerzeel, België, telefoon (+32)(52)-312346, of via de site *www.brabantstrip.be*

COMICS & MEHR 36

Tussen de kleurige reclame staan in dit tijdschrift hele aardige weetjes. Zo kunt u in dit nummer lezen dat het Zwitserse Strip Centrum uit Sierre de bibliotheek van wijlen **Hugo Pratt** overneemt. Het gaat om 17.500 titels. Laat u dus niet te veel afleiden door de overweldigende hoeveelheid advertenties! (HW)

Info: Linde 72-74, D-42287 Wuppertal.

AANSTORMEND GEWELD

Alex Barbier

WIE? De Fransman **Alex Barbier** is geboren in 1950 en is dus een stuk ouder dan de auteurs die gewoonlijk in deze rubriek besproken worden. Hij heeft met hen gemeen dat hij een eigenzinnige carrière doorloopt die hem wel de waardering van critici, maar geen echt commercieel succes, en zeker geen Nederlandse vertalingen oplevert.

WAT? Barbier heeft in zijn stripcarrière, die in 1975 bij het tijdschrift *Charlie Hebdo* begon, nog maar zeven boeken gepubliceerd, waaronder één boek dat geen verhaal bevat, maar enkel schilderijen met seksscènes bundelt (*De la chose*, oftewel *Het*, Fréon 1997). Er zijn verschillende oorzaken voor het kleine aantal strips van Barbier. De belangrijkste oorzaak is wellicht dat Barbier tussen 1982 en 1992 geen strips publiceerde door gebrek aan een uitgever, waardoor hij in die periode vooral schilderde. Na een contact met de Japanse uitgever Kodansha, waarvoor hij werk mocht maken, en een tentoonstelling op het festival van Angoulême kreeg hij weer meer interesse voor strips en vond hij uitgevers, waarna er vijf boeken in zeven jaar tijd verschenen.

In deze rubriek laat de auteur zijn licht afwisselend schijnen op experimentele ontwikkelingen in de marge van het beeldverhaal en op vrij jonge auteurs van wie nog nauwelijks werk in het Nederlands is vertaald.

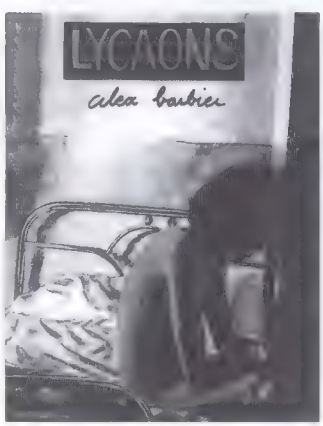

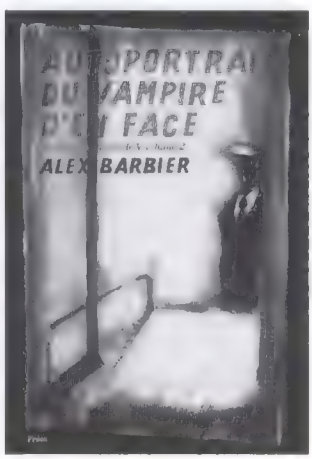

Zijn eerste twee boeken verschenen nog voor zijn tien jaar exclusieve schildertijd. *Lycaons* (*Steppehonden*, Editions du Square) als debuutboek in 1979 en *Le dieu du 12* (*De God van de 12*, Albin Michel) in 1982. Zijn eerste boek - *Lycaons* - toont al veel van de kenmerken die ook in zijn latere werk te zien zijn, maar de tekenstijl is nog fotorealistischer, hoewel hevige kleurcombinaties, vertekende gezichten en vreemde plaatcomposities dat realistische van zijn stijl al ondergraven. *Lycaons* is een bundeling korte verhalen waarin over mannelijke prostitués, cortisonen en seks wordt verteld in schijnbaar losse fragmenten, die zich afspelen in een fel belicht typisch desolaat landschap vol al even typische oude auto's. In de laatste verhalen van de bundel veranderen bepaalde personages in steppehonden als ze zich beestachtig gedragen. Die transformatie komt ook terug in latere boeken, zoals *Les paysages de la nuit* (*Nachtelijke landschappen*, Delcourt 1994), het eerste boek dat Barbier publiceerde na meer dan tien jaar onderbreking. Er loopt een menselijke jaguar in rond, er worden moorden gepleegd, en de persoon die het verhaal vertelt, wordt verdacht van de misdaden. Verschillende mensen blijken onder invloed te geraken van de trompetbloem datura, die na inname mensen gek kan maken. De titel *Les paysages de la nuit* kan gelden voor heel Barbiers werk: hij omschrijft zijn strips wel eens als uiterlijke en innerlijke landschappen die vooral de donkere kant van mensen laten zien. Zijn stijl is in de schildertijd nog gerijpt en zijn personages zijn opvallend minder realistisch weergegeven. Hij werkt met kleurvlakken waardoor hij minder precies kan weergeven dan met eenvoudig lijnwerk, maar meer kan suggereren. *Comme un poulet sans tête* (*Als een kip zonder kop*, Delcourt 1994) bevat twee verhalen, waaronder het titelverhaal. Daarin vertelt een man over zijn leven in een bijna leeg huis waarin de televisie voortdurend beelden spuwt. Zijn vriendje, half man half lynx, laat een spoor van bloederige moorden achter. Het tweede verhaal - *Lettres au maire de V.* - is het startschot voor al Barbiers strips sindsdien. In *Lettres* krijgt

Duitsland, telefoon (+49)202-555521.

International Journal of Comic Art Volume 2/2 en Volume 3/1

Nummer 2/2 bevat een keur aan artikelen over strips en cartoons. De onderwerpen lopen uiteen van cartoons in Zuid-Afrika, vrouwen in strips, **Gustave Doré**, strips in Hongarije, *Batman*-comics en homofobie en Braziliaanse superhelden tot aan de invloed van populaire strips op het politiek getinte werk van **Picasso**. De bijdragen zijn van medewerkers uit alle delen van de wereld. De slotbijdrage is een bibliografie over woordloze beeldverhalen. (RS)

De publicatie van dit tijdschrift is belangwekkend voor iedereen die geïnteresseerd is in een wetenschappelijke benadering van strips. Het blad wordt twee maal per jaar uitgebracht en streeft ernaar om wetenschappelijk onderzoek op elk gebied van de strip uit te geven. Zo komen bij voorbeeld comics, krantenstrips en politieke cartoons aan de orde. De artikelen worden geschreven door wetenschappers en journalisten uit alle hoeken van de wereld. In nummer 3/1 is Nederland goed vertegenwoordigd met bijdragen van **Joost Pollmann** en **Peter Nieuwendijk**. Pollmann schreef over een onderzoek naar de nabootsing van geluiden in strips.

Nieuwendijk bekijkt de verschillende manieren waarop je een cartoon kunt maken. Interessant is verder een artikel waarin bekeken wordt hoe de Britse Cultural Studies naar het medium strip kijkt en een artikel over de Amerikaans comic *Fast Willy Jackson*. Deze comic verscheen slechts zeven nummers en moest een zwart alternatief zijn voor de op blanke teenagers gerichte uitgaven van Archie Comics. Lidmaatschap van IJOCA (inclusief abonnement) kost $25 voor particulieren en $35 voor instellingen. (JvK)

Info: 669 Ferne Blvd., Drexel Hill, PA 19026, Verenigde Staten.

Zozolala 120

Frank Giroud vertelt in een tien hoofdstukken tellend artikel over de achtergronden van de schitterende reeks *De tien geboden*, waarvan hij de bedenker en de scenarist is en waarbij hij tien verschillende tekenaars heeft betrokken. Jammer genoeg ging de redactie daarbij zeer terughoudend te werk met het illustratiemateriaal, hetgeen niet gezegd kan worden van het interview met **Benno Vranken**, want daarachter werd een tot dan toe ongepubliceerde strip van vijf pagina's geplaatst. **Floor de Goede** mocht voor zijn interview in de rubriek 'Acacialaan' ook een pagina

voltekenen. Dat is heel prettig, want dit jonge talent maakt hele mooie stripjes. (HW)

Info: Postbus 344, 3720 AH Bilthoven, of via e-mail: *zozolala@antenna.nl*

Correcties

In *Stripschrift 339* is op onverklaarbare wijze de agenda uit *Stripschrift 337* opnieuw afgedrukt.

Wij hopen dat u de eventueel onnodig gemaakte reiskosten ergens kunt declareren.

De redactie

door **GERT MEESTERS**

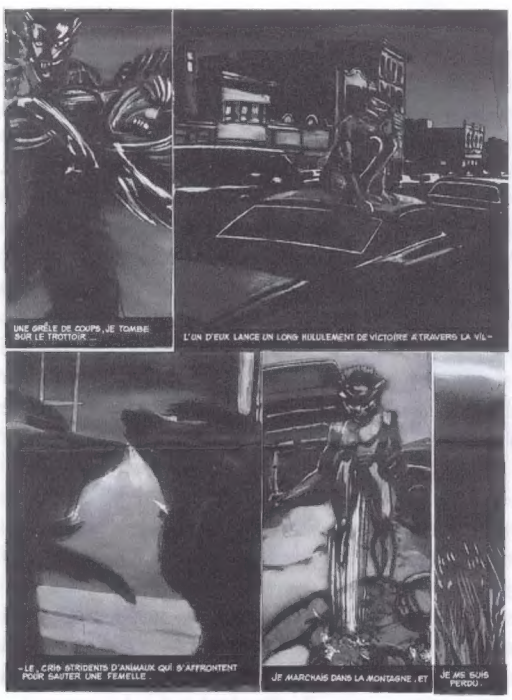
UNE GRÊLE DE COUPS JE TOMBE SUR LE TROTTOIR...
L'UN D'EUX LANCE UN LONG HULULEMENT DE VICTOIRE A TRAVERS LA VIL-
-LE, CRIS STRIDENTS D'ANIMAUX QUI S'AFFRONTENT POUR SAUTER UNE FEMELLE.
JE MARCHAIS DANS LA MONTAGNE, ET
JE ME SUIS PERDU.

PAGINA UIT LES PAYSAGES DE LA NUIT.

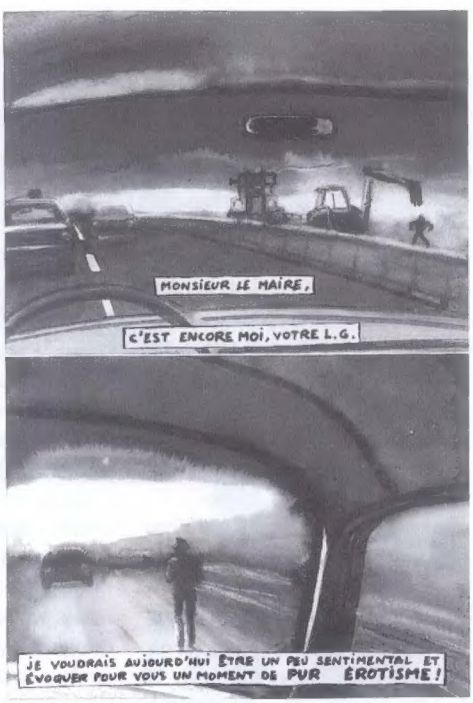
MONSIEUR LE MAIRE,
C'EST ENCORE MOI, VOTRE L.G.
JE VOUDRAIS AUJOURD'HUI ÊTRE UN PEU SENTIMENTAL ET ÉVOQUER POUR VOUS UN MOMENT DE PUR ÉROTISME!

PAGINA UIT LETTRES AU MAIRE DE V.

de burgemeester brieven van inwoners over allerlei perverse en bloederige dingen die in de gemeente plaatsvinden. Het verhaal krijgt een vervolg met een voorstudie voor een boek met dezelfde titel *Lettres au maire de V.* in *Frigobox 8* (Fréon, 1996). Het uiteindelijke boek verschijnt ook bij Fréon in 1998, en het vervolg *Autoportrait du vampire d'en face* (*Zelfportret van de vampier van de overkant*) verscheen begin 2001. Barbier bestempelt de boeken als de eerste twee delen van een trilogie. Hij tekent er zijn eigen Pyreneeëndorpje Fillols in, gemengd met verhalen over weerwolven, vampiers, ontucht, voyeurisme en ongezonde nieuwsgierigheid. Zoals steeds bij Barbier is het niet direct duidelijk wat er nu juist gebeurt of wie er nu juist aan het woord is, want de weerwolf die brieven schrijft naar de burgemeester blijkt uiteindelijk zelf de burgemeester te zijn. 'Wie is wie?' blijft een moeilijk te beantwoorden vraag in de boeken van Barbier.

WAAROM IS BARBIER UNIEK? Hij geeft zelf zijn grote invloeden aan: de schilder **Bacon** en de schrijver **Burroughs**. Van de eerste heeft hij de indrukwekkende grafische stijl, met aandacht voor lichteffecten en hevige kleuren, goed bestudeerd; van de tweede gebruikt hij vooral een fragmentarische manier van vertellen, waardoor het verhaal minder bevattelijk wordt. Barbier is uiterst consequent in zijn thema's. Zijn voornaamste boodschap lijkt te zijn dat er onderhuids, onder alle schone schijn, heel wat rottigheid en beestachtigheid in de mensen zit. Die boodschap verpakt hij dan in tekeningen van gruwelscènes, van seksposities (zie ook het boek *De la chose*, dat alleen maar schilderijen van vrijende stellen bevat) en van zijn eigen dorp. 'De mens is niet wie hij lijkt' is ook de achterliggende gedachte bij alle transformaties en persoonsverwisselingen die in zijn boeken voorkomen. Hij slaagt er bovendien in om de lezer het gevoel te geven dat hij in dezelfde trance zit als de hoofdpersonages, door enerzijds de informatie die de lezer krijgt, te reduceren, en anderzijds in de tekeningen die bewustzijnsvernauwing grafisch over te brengen.

EN NU PRAKTISCH! Barbiers eerste twee boeken zijn al lang niet meer te krijgen. De twee boeken van Delcourt - *Les paysages de la nuit* en *Comme un poulet sans tête* - zijn nog te bestellen bij de betere stripwinkel of op internetwinkels. Ze kosten €14,5. *Frigobox 8*, *De la chose*, *Lettres au maire de V.* en *Autoportrait du vampire d'en face* kan je op dezelfde manier verkrijgen, of door contact op te nemen met de uitgever via *thierry@freon.org*, *www. freon.org* of Fréon, Darimonstraat 4, 1080 Brussel, België. Ze kosten tussen €14 en €24.

9/11

De gebeurtenissen van 11 september jongstleden hebben grote gevolgen gehad. Natuurlijk voor de politieke en economische situatie, maar ook voor het medium comics. Meer dan vroeger zijn de makers van comics zich bewust dat de wereld waarin hun verhalen zich afspelen niet zomaar voorbij mag gaan aan wat er in de 'echte' wereld gebeurt. Als gekaapte vliegtuigen zich in het Pentagon en het World Trade Center boren, kan een comicschrijver niet vrolijk doorgaan met bij voorbeeld een gepland verhaal over terroristen op Wall Street. Dat zou bij veel lezers in het verkeerde keelgat schieten.

In de weken na de terroristische aanslagen kwamen de grote uitgeverijen Marvel Comics en DC Comics als verwacht met nieuws over bepaalde 'gevoelige' titels die zijn uitgesteld of op de lange baan zijn geschoven. Voor sommige comics was het al te laat. Zo verscheen in de week van de ramp een nummer van de Marvel comic The Punisher, met daarin een scène waarin een groot vliegtuig met een bazooka wordt neergehaald. Titels die voor de korte termijn op de planning stonden, werden echter grondig doorgelicht.

Bij DC werd besloten de laatste drie nummers van The Authority (nummers 27 tot en met 29) elk zes weken uit te stellen. De herstart van diezelfde serie, met nieuwe schrijver *Brian Azzarello* en tekenaar *Steve Dillon*, is helemaal geschrapt. 'Na de gebeurtenissen van 11 september en wat nog komen gaat, kan ik mijn verhaal voor de serie gewoonweg niet vertellen. Punt uit.' aldus Azzarello, tevens schrijver van onder meer 100 Bullets en Hellblazer. 'Ik had mijn verhaal kunnen aanpassen en bijschaven, maar in plaats daarvan trek ik me liever helemaal terug.' De voor november geplande special The Authority Widescreen werd eveneens geschrapt. Het verhaal dat schrijver en tekenaar *Bryan Hitch* voor die special had gemaakt, kon niet langer door de beugel en omdat Hitch binnenkort de overstap naar Marvel Comics maakt, had hij voor een aangepaste versie geen tijd. Wat met de rest van de special gebeurt, is onduidelijk.

Marvel doet het rustiger aan met het terugtrekken of uitstellen van 'gevoelige' titels. Alleen Elektra 4 is op nadrukkelijk verzoek van schrijver *Brian Michael Bendis* een paar weken uitgesteld, maar gewelddadige titels als The Punisher en Fury vinden gewoon doorgang. Wel

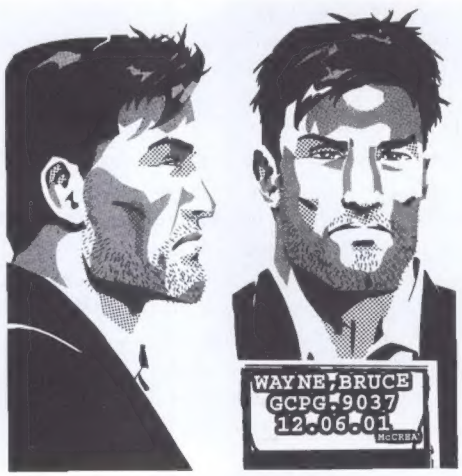

heeft de uitgeverij onder meer op initiatief van hoofdredacteur *Joe Quesada* de Heroes-special uitgegeven: een comic waarin een handjevol grote namen uit de comicwereld door middel van pinups hun visie op de ramp in New York geeft. Het posterboek, waaraan namen als *Neil Gaiman*, *Todd McFarlane* en *Frank Miller* hebben meegewerkt, heeft veelvuldig het nieuws gehaald en de eerste druk is inmiddels uitverkocht. In januari 2002 komt bovendien de special Moment of Silence uit, met daarin vier verhalen over en naar aanleiding van de ramp. Naast Quesada werken ook *Kevin Smith*, Brian Michael Bendis en *John Romita Jr* aan deze comic mee.

Projecten

December is bij Marvel Comics de zogenoemde 'Nuff Said-maand. Oorspronkelijk was de titel van het project 'Silent Month', maar uiteindelijk is gekozen voor de gevleugelde kreet van *Stan Lee*, de grootvader van de uitgeverij. Veel van de comics die gedurende de maand december verschijnen, bevatten geen tekst. Een uitdaging voor zowel schrijvers als tekenaars, die alles uit de kast moeten halen om hun verhaal zo duidelijk mogelijk te vertellen. Niet alle comics doen mee aan 'Nuff Said. Sommige titels doen dat maar half. Zo bevat Cable 100 een gewoon hoofdverhaal en geldt 'Nuff Said enkel voor het vulverhaal van zestien pagina's. Begrijpelijk, want zo'n numerieke mijlpaal in de geschiedenis van een serie moet uitbundig worden gevierd door schrijver *David Tischman* en tekenaar *Igor Kordey*. Eveneens een feestnummer is Fantastic Four 50. Hier is het hoofdverhaal echter wel een 'Nuff Said-verhaal en zijn de drie vulverhalen 'normaal.' Hetzelfde geldt voor Captain America 50, waarin uitsluitend het hoofdverhaal onder de noemer 'Nuff Said valt. Bij Uncanny X-Men 401 valt nieuwe tekenaar *Ron Garney* (vroeger tekenaar van Captain America) met zijn neus in de boter. Zijn eerste nummer is tekstloos. Incredible Hulk doet volgens de berichten niet mee, hetgeen niet onverstandig is: vaste tekenaar John Romita Jr wordt pas sinds eind november bijgestaan door *Bruce Jones*, de nieuwe schrijver van de serie.

door
OLAV BEEMER

***Geheel links,* The Authority Widescreen geschrapt.**

***Linksmidden,* Moment of Silence.**

***Hiernaast,* Fathom is eindelijk terug.**

***Linksonder,* Marvels 'Nuff Said Month.**

***Midden,* Is Bruce Wayne een moordenaar?**

***Rechtsonder,* Marvel gaat Manga.**

DC lust ook wel pap van allerlei speciale projecten. Of ze nu nodig zijn of slechts als publiekstrekker bedoeld zijn, het brengt geld in het laatje en daar draait het blijkbaar om. In december is het de beurt aan 'Full Coverage,' een marketingstunt waarbij het logo van de verschillende comics nu eens niet standaard bovenaan wordt geplakt, maar echt in de cover wordt verwerkt. Daarnaast is ieder van deze comics een ideaal startpunt voor nieuwe lezers. Waar hebben we dat eerder gehoord?

Voor januari 2002 trekt DC de lade met Batman-crossovers weer open. In de nieuwe crossover Bruce Wayne: Murderer? wordt Batmans alter ego Bruce Wayne gezocht voor moord. Het verhaal vloeit rechtstreeks voort uit een andere marketingstunt, namelijk Batman: The 10-Cent Adventure, een special die slechts tien dollarcent kost en gemaakt is door *Greg Rucka* (bekend van Detective Comics) en *Rick Burchett*. Natuurlijk loopt de vertelling door in praktisch alle aan Batman gerelateerde comics van die maand en belooft DC dat Batman 'nooit meer hetzelfde zal zijn.' Als dat niet genoeg is, biedt januari ook nog de crossover rondom The Power Company, de nieuwe maandelijkse serie van *Kurt Busiek* (schrijver van The Avengers) en *Tom Grummett* (ooit tekenaar van Superboy). Deze nieuwe titel wordt gelanceerd met een reeks specials waarin de hoofdpersonages worden geïntroduceerd. Goh. Spannend!

Marvel sluit het rijtje projecten af, want eind januari verschijnt een achttal specials onder de noemer Marvel Mangaverse. Bekende helden als Spider-Man, de Avengers en de Fantastic Four ondergaan een metamorfose en worden gemaakt door manga-tekenaars. Kortom, Marvel op z'n Japans, met grote ogen, snelheidslijnen en dynamische composities. Medewerkers zijn onder meer *Ben Dunn* (van Ninja High School), *Kaare Andrews* (bekend van Gen13) en *Lea Hernandez* (bekend van Killer Princesses). Spijtig dat Marvel geen echt beroemde manga-tekenaars heeft kunnen strikken: zij wilden alleen meewerken als ze de reguliere series mochten overnemen. Daarmee was Marvel vanzelfsprekend niet eens.

Nieuw

Tussen het actuele nieuws en de bijna plichtmatige crossovers en speciale projecten verschijnt de komende tijd genoeg nieuw materiaal. In december begint bij DC eindelijk *Frank Miller*s The Dark Knight Strikes Again, het vervolg op de klassieker The Dark Knight Returns. Deze nieuwe driedelige miniserie telt tachtig pagina's per nummer en de verwachtingen zijn hooggespannen. Geen van de betrokkenen wil veel kwijt over de inhoud, maar het met mondjesmaat onthulde tekenwerk ziet er interessant uit. Met $7.95 als coverprijs is sprake van een bijzonder prijzig project, maar als er één comic is waarbij dat voor de gemiddelde lezer geen probleem moet zijn, dan is deze dat.

Image kondigt vol trots de terugkeer van *Michael Turner* en zijn serie Fathom aan. Turner moest halverwege 2000 onder het mes vanwege een gezwel in zijn heup. Inmiddels is hij na een lange revalidatie voldoende hersteld en heeft hij zich weer vol overgave op het schrijven en tekenen van zijn eigen serie gegooid. Fathom 13 verschijnt begin 2002 en gaat verder met het verhaal over de samenwerking tussen Lara Croft, Sara Pezzini en hoofdpersonage Aspen Matthews. De vraag is of na zo'n lange afwezigheid de door vertragingen geplaagde comic nog goed verkoopt.

Een nieuwe serie is Inferno. Op zich niet verrassend, want de studio Top Cow lanceert de laatste tijd opvallend veel nieuwe projecten, maar deze comic onderscheidt zich door de betrokkenheid van tekenaar *Marc Silvestri*. Het is lang geleden dat Silvestri, ooit de man achter Cyberforce, iets van zich heeft laten horen, dus dat enkele feit is al genoeg voor een leuke hype rondom de serie. Inferno handelt over enkele soldaten die afreizen naar de hel en kost $2.50 per deel.

El Capitán gaat in januari verder met *David Laphams* serie Stray Bullets. Lapham had de serie tijdelijk in de koelkast geschoven omdat hij wilde werken aan de miniserie Murder Me Dead, maar nu dat is afgerond, gaat hij verder met de serie waarmee het allemaal begon. In Stray Bullets 23 gaat alle aandacht uit naar Spanish Scott, één van de geheimzinnigste personages uit de serie. Intussen breekt ook voor Liberty Meadows (Insight Studios Group) een nieuw tijdperk aan. Voorheen werden de gags van maker *Frank Cho* altijd eerst in een groot aantal kranten gepubliceerd, maar vanaf 2002 brengt Cho zijn creatie uitsluitend in comicvorm uit. Om dat te vieren, verschijnt eind januari Liberty Meadows: The Wedding Album, waarin hoofdpersonage Brandy in het huwelijksbootje stapt. Maar met wie?

Eveneens terug van weggeweest is de serie Lenore, uitgegeven door Slave Labor Graphics. Schrijver en tekenaar *Roman Dirge* had vorig jaar een eind gemaakt aan de avonturen van de 'cute little dead girl' Lenore, maar ja, in de comicwereld blijven de doden en de ondoden niet lang dood, vandaar dat in de loop van december het negende nummer van deze serie op de planken ligt. 'Lenore staat op uit de dood en wil alle geheimen uit het hiernamaals onthullen... als ze het zich nog kan herinneren', aldus Dirge. Kortom, dat wordt de gebruikelijke dosis harde, dwaze en ronduit bizarre humor.

Jaap Vegter

Ik ben nog steeds links, hoor! Laat daar geen misverstand over bestaan.
En we zijn nog steeds tegen oorlog... toch?..
Jazeker! Maar dit is ook geen oorlog.. dit is 'n soort strafexpeditie.. en dat is heel iets anders..
Deze Uh.. expeditie is ook eigenlijk om de Afghaanse bevolking een HART onder de riem te steken..
Dus moeten wij ook onvoorwaardelijk achter de missie van Bush staan...
...Want wij hebben via eerlijke verkiezingen Kok verkozen en Kok..
..schaart zich onvoorwaardelijk achter Bush! Eigenlijk hebben we indertijd, toenal, Bush verkozen als onze leidsman... ja toch..
Ik heb nog één punt: Ik vind dat er tijdens de Ramadan eigenlijk niet gebombardeerd mag worden... vinden jullie ook niet?
Néée absoluut niet..
Trouwens.. Wanneer begint de Ramadan? Eve in mijn agenda kijken.. Uh.. "Algemeen Christelijke feestdagen"... Pasen.. Sacramentsdag...
Carnavalsdagen.. Valentijnsdag.. Dierendag.. Witte Donderdag... Wapenstilstand... Biddag voor het gewas.. Maria lichtmis... Vreugde der Wet... Allerzielen...
....maar niks over Ramadan.... nou, jammerdan...
..als ze niet eens de moeite nemen de datum in onze agenda's te vermelden...